

Міністерство освіти і науки України

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Кафедра фізичної географії, природокористування і геоінформаційних технологій

Кафедра економічної та соціальної географії і туризму

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ДО ПІДГОТОВКИ ТА ЗАХИСТУ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

**ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 106 "ГЕОГРАФІЯ"
ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНОГО РІВНЯ
«МАГІСТР»**

Укладачі:

- Вихованець Г.В.** д.г.н., професор кафедри фізичної географії, природокористування і геоінформаційних технологій
- Яворська В.В.,** д.г.н., професор кафедри економічної та соціальної географії і туризму
- Сич В.А.,** д.г.н., професор кафедри економічної та соціальної географії і туризму
- Коломієць К.В.,** к.г.н., доцент кафедри економічної та соціальної географії і туризму

Рецензенти:

- Красєха Є.Н.,** д.б.н., професор кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру Одеського національного університету імені І.І. Мечникова
- Нефедова Н.Є.,** к.г.н., доцент кафедри економічної та соціальної географії і туризму Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Рекомендовано до друку:

Навчально-методичною радою геолого-географічного факультету

Протокол № 5 від 26 січня 2022 року

Вченою Радою геолого-географічного факультету

Протокол № 7 від 19 квітня 2022 року

Методичні рекомендації до підготовки та захисту дипломної роботи зі спеціальності 106 «Географія» освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» / Г.В. Вихованець, В.В. Яворська, В.А. Сич, К.В. Коломієць. – Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова, 2022 – 70 с.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	6
1.1. Мета та основні завдання роботи.....	7
1.2. Керівництво дипломними роботами.....	10
1.3. Етапи роботи над дослідженням.....	11
РОЗДІЛ 2. ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ.....	15
2.1. Структура і зміст роботи.....	15
2.2. Написання вступу.....	16
2.3. Написання основної частини.....	19
2.4. Написання висновків.....	23
2.5. Правила цитування та посилання на використані джерела.....	24
РОЗДІЛ 3. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ.....	26
3.1. Оформлення текстової частини.....	26
3.1.1. Нумерація в роботі.....	29
3.2. Оформлення таблиць, формул, ілюстрацій.....	30
3.3. Оформлення списку використаних джерел.....	35
3.4. Оформлення додатків.....	36
РОЗДІЛ 4. ВИМОГИ ДО ВИСТУПУ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЇ РОБОТИ НА ЗАХИСТІ....	38
РОЗДІЛ 5. ЗАХИСТ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ.....	39
5.1. Порядок допуску та подання роботи до захисту.....	39
5.2. Відгук на дипломну роботу	42
5.3. Рецензування роботи	43
5.4. Захист і критерії оцінювання дипломної роботи.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	49
ДОДАТКИ.....	51
Додаток А. Орієнтовна тематика дипломних робіт	51
Додаток Б. Бланк завдання на дипломну роботу.....	52
Додаток В. Бланк Подання Голові Екзаменаційної комісії щодо захисту дипломної роботи.....	54
Додаток Г. Зразок оформлення титульного аркуша.....	56
Додаток Д. Зразок оформлення змісту роботи.....	57
Додаток Е. Зразок оформлення розділів та підрозділів роботи.....	58
Додаток Ж. Зразок оформлення бібліографічного опису у списку використаних джерел.....	59
Додаток З. Відгук наукового керівника	64
Додаток К. Зразок оформлення рецензії на дипломну роботу	65
Додаток Л. Типова структура науково-дослідницької роботи з туризму.....	66
Додаток М. Пам'ятка науковому керівникові.....	67
Додаток Н. Пам'ятка рецензентові.....	69

ВСТУП

Важливим етапом навчання студентів в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова є науково - дослідна робота як один із напрямів їх самостійної роботи, що є важливим чинником підготовки висококваліфікованих фахівців. Одним із видів науково - дослідної роботи студентів є **написання дипломної роботи**. За своїм змістом та формою вона наближається до самостійної дослідницької роботи, в якій повинні знайти відображення не тільки отримана сума знань за основними дисциплінами навчальної програми зі спеціальності 106 «Географія», але й нові рішення актуальних питань географічних наук. У студентів, що приступають до такої діяльності, завжди виникає багато запитань, пов'язаних з методикою написання, правилами оформлення, процедурою захисту дипломної роботи тощо. **Мета** зазначених методичних рекомендацій полягає у допомозі студентам - дипломникам успішно справитися з тими проблемами, що виникають у процесі написання дипломної роботи. У методичних рекомендаціях підкреслюється необхідність творчого, а не формального підходу студента до вибору тематики дипломної роботи, рішення змістовної частини роботи, дотриманню загальної форми, порядку написання й оформлення дипломної роботи.

Виконання дипломної роботи – це творчий процес, зорієнтований на розширення теоретичних знань студента з проблем, що є об'єктом дослідження; систематизацію й теоретичний аналіз наукових праць і практичних завдань; поглиблення знань студентів із суміжних наук; розвиток умінь застосовувати засвоєні знання під час виконання конкретних наукових завдань; удосконалення навичок самостійної роботи студентів з науковими джерелами; формування вмій самостійно проводити наукові дослідження.

Дипломна робота є завершеним самостійним дослідженням, у якому висунуті для публічного захисту наукові положення є свідченням достатнього науково - теоретичного і науково - практичного рівня, уміння творчо використовувати сучасні методи досліджень. До дипломних робіт висуваються високі вимоги, оскільки на основі їх захисту, Екзаменаційна комісія вирішує питання про присвоєння її автору

кваліфікації та видачу диплома. У результаті написання дипломної роботи у студента повинні бути сформовані такі **вміння**:

- складати план дослідження;
- формулювати мету і завдання дослідження;
- визначати об'єкт і предмет дослідження;
- вести бібліографічний пошук із застосуванням сучасних інформаційних технологій;
- використовувати сучасні методи наукового дослідження, модифікувати наявні та розробляти нові методи виходячи із завдань конкретного дослідження;
- аналізувати, синтезувати, систематизувати, класифікувати, обґрунтовувати, узагальнювати отримані дані;
- оформляти результати наукових досліджень відповідно до сучасних вимог, у вигляді доповідей, виступів, статей.

Дипломна робота, яка не відповідає вимогам щодо змісту і оформлення до захисту не приймається .

Основна мета цих рекомендацій полягає в методичній допомозі при підготовці дипломних робіт, формуванні та чіткому розумінні кваліфікаційних вимог до їх виконання, написанні та оформленні, що сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Підготовка магістрів за спеціальністю 106 «Географія» базується на Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Положенні про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту), що затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 20.01.98 № 65, галузевих стандартах вищої освіти з підготовки фахівців.

2. Вимоги до структури й оформлення кваліфікаційних робіт розроблено на базі "Вимоги до дисертацій та авторефератів дисертацій" і ДСТУ 3008-95 «Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення».

3. Випускна робота магістра виконується на шостому році навчання. Витрати часу на підготовку роботи визначаються учбовим планом відповідної програми.

4. За всі відомості, викладені у випускній роботі, ухвалені рішення і за правильність всіх даних відповідальність несе безпосередньо студент – автор випускної роботи. За студентом залишається право на виклад матеріалу у власному розумінні. Відстоювати свою точку зору студент повинен при захисті роботи.

5. До підсумкової державної атестації – захисту дипломної роботи – допускається студент, якій склав іспити, заліки, захистив курсові проекти і роботи, звіти про практики, передбачені робочим учбовим планом зі спеціальності 106 «Географія».

6. Особи, що отримали за захист дипломної роботи оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», вважаються за тих, що пройшли підсумкову державну атестацію. Особи, що отримали за захист дипломної роботи оцінку «незадовільно» або не з'явилися без поважної причини на підсумкову державну атестацію, вважаються за тих, що не пройшли підсумкову державну атестацію.

7. За умови проходження підсумкових атестаційних випробувань випускнику на підставі рішення ЕК наказом ректора Одеського національного університету імені І. І. Мечникова присвоюється ступінь «магістра» і видається диплом державного зразка про вищу освіту.

8. Диплом з відзнакою видається випускнику, якій захистив дипломну роботу з оцінкою «відмінно» і має не менше 75% відмінних оцінок, що вносяться в додаток до

диплома . При цьому решта оцінок – «добре». Заліки в підрахунок не входять. Крім того, для одержання дипломів з відзнакою згідно "Положення про диплом з відзнакою Одеського національного університету імені І. І. Мечникова" від 23.02.2016 р. студенти мають приймати участь у фахових наукових конференціях та публікувати наукові роботи, що відповідають спеціальності.

1.1. Мета та основні завдання роботи

Дипломна робота студентів є завершальною стадією навчання в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова. Її мета полягає в систематизації, закріпленні та розширенні теоретичних знань, поглибленому вивченні й розв'язанні актуальних питань географії, опануванні елементів самостійної дослідницької роботи.

Дипломна робота - це самостійне, завершене навчально-наукове дослідження студента, у якому об'єднано теоретичні й практичні професійні знання, набуті студентом у межах освітньо-професійної програми підготовки фахівця за спеціальністю 106 «Географія».

Дипломна робота набуває певної специфіки залежно від кваліфікаційного рівня.

Магістерська робота - це самостійне, завершене навчально-наукове дослідження студента, що виявляє вищий рівень якості його професійної підготовленості за відповідною освітньо-професійною програмою підготовки магістра за спеціальністю 106 «Географія».

Магістерська робота демонструє:

- якість теоретичних і практичних знань згідно з освітньо-професійною програмою та концептуальними напрямками їх розвитку;
- рівень методологічної культури дослідницької діяльності;
- широку ерудицію автора, фундаментальну наукову базу;
- опанування методології наукової творчості;
- глибоке засвоєння, розуміння та відтворення наукової термінології;
- вироблення постійної потреби й прагнення здобувати знання самостійно;
- уміння комплексно аналізувати проблеми дослідження;

- здатність систематизувати і критично оцінювати джерела інформації (думки і підходи) з досліджуваної проблеми, формувати власну точку зору на проблему, що розглядається;
- спроможність здійснювати теоретико-методологічне узагальнення, творчо застосовувати сучасні методи та методики наукового пошуку;
- здатність нестандартно вирішувати наукові завдання, формулювати оригінальні теоретичні і практичні висновки (рекомендації) з елементами наукової новизни, прогнозувати розвиток досліджуваних явищ;
- оформляти результати наукових досліджень відповідно до сучасних вимог, у вигляді доповідей, виступів, статей.

Метою підготовки дипломної роботи є закріплення та розширення одержаних у процесі навчання знань інноваційного характеру шляхом розв'язання актуальної проблеми в галузі туризму або в організації роботи туристичних підприємств, розвиток практичних навичок, застосування отриманих у процесі навчання теоретичних знань на практиці, формування вмінь проводити самостійні дослідження у вирішенні комплексу питань, пов'язаних з конкретною темою роботи.

Основними завданнями дипломної роботи є:

- розширення, закріплення і систематизація теоретичних знань зі спеціальності, набуття навиків практичного застосування цих знань при вирішенні конкретної наукової, технічної, виробничої, економічної або організаційно-управлінської задачі;
- оволодіння методиками теоретичного та експериментального дослідження при вирішенні конкретних проблем, пов'язаних з аналізом та розробкою рекомендацій для прийняття відповідних управлінських рішень у галузі туризму;
- набуття досвіду обробки, аналізу і систематизації результатів теоретичних і статистичних розрахунків, експериментальних досліджень, в оцінці їх практичної значущості і можливої сфери застосування;
- набуття досвіду представлення та публічного захисту результатів своєї діяльності.

Підготовка дипломної роботи має показати **вміння** студента:

- використовувати набуті в процесі навчання теоретичні знання, практичні навички для вирішення певної проблеми в туристичній галузі;
- аналізувати наукові та інші джерела інформації;
- узагальнювати матеріали та застосовувати сучасну методiku наукових досліджень під час вирішення визначеної проблеми;
- обґрунтовано використовувати статистичний та графічний матеріал, вітчизняний та міжнародний досвід з досліджуваного питання;
- вміти самостійно приймати оптимальні рішення завдань управління в сучасних умовах, у тому числі із застосуванням обчислювальної техніки.

У результаті написання дипломної роботи студент повинен засвоїти такі **навички**:

- вибрати тему дипломної роботи, правильно визначити наукові завдання та обґрунтувати їх актуальність;
- вміти планувати й організувати своє наукове дослідження;
- сформулювати мету та завдання дослідження;
- правильно побудувати структуру роботи та викладати матеріал у логічній послідовності;
- опрацювати та узагальнити законодавчу базу України, нормативно-правові та інструктивні матеріали, літературні, фондові та інші джерела з досліджуваної проблеми;
- зібрати практичні матеріали з обраної теми досліджень в умовах конкретної установи (організації) або туристичного підприємства;
- розглянути теоретичні аспекти за темою досліджень;
- виконати аналіз стану обраної проблеми та запропонувати шляхи її вирішення;
- розробити конкретні заходи, які в сукупності повинні бути вирішенням проблеми, що поставлена в дипломній роботі, зробити відповідні висновки;
- оформити проведені розробки у вигляді дипломної роботи;
- захистити дипломну роботу.

Дипломна робота повинна виконуватись на конкретних матеріалах, в тому числі статистичних, зібраних під час практик, які проходив студент протягом навчання; містити

конкретні реальні пропозиції, які могли б бути впровадженими у навчальний процес або виробництво.

1.2. Керівництво дипломними роботами

При підготовці кваліфікаційної дипломної роботи кожному студентові призначається науковий керівник і, при необхідності, консультант. Студент зобов'язаний при написанні роботи виконувати всі вказівки наукового керівника.

Науковими керівниками дипломних робіт призначаються професори, доценти університету. Закріплення тем кваліфікаційних дипломних робіт за студентами і призначення їм наукових керівників здійснюється за наказом ректора університету.

Наукове керівництво дипломною роботою включає:

- оформлення науковим керівником завдання на дипломну роботу;
- допомога у виборі теми, розробці плану підготовки й структури роботи, виборі методів дослідження;
- надання допомоги студентові в розробці календарного графіка роботи на весь період виконання роботи;
- рекомендації по літературі, довідковим, архівним матеріалам та іншим джерелам по темі;
- проведення систематичних консультацій по ходу виконання роботи;
- перевірку роботи, оцінку її готовності до захисту;
- контроль за ходом виконання роботи та інформація на засіданні кафедри про стан виконаної студентом роботи;
- перевірка виконаної роботи;
- написання відгуку на дипломну роботу;
- участь в роботі комісії із захисту студентом дипломної роботи.

Час, що відводиться викладачеві на керівництво дипломними роботами, а також їх кількість, регламентований «Нормами часу навантаження професорсько-викладацького складу університету».

Консультантами при виконанні студентом дипломної роботи можуть виступати професори і доценти вузу, а також висококваліфіковані фахівці і наукові співробітники

інших установ в рамках часу, відведеного на керівництво випускною кваліфікаційною роботою.

Після затвердження теми роботи керівник проводить першу консультацію, на якій разом зі студентом обговорює план роботи. Він видає дипломникові графік виконання роботи і графік наступних консультацій.

Завдання на роботу, після ознайомлення з ним, підписується студентом. Він контролює своєчасність виконання розділів дипломної роботи відповідно до календарного графіка. Один раз на 10-15 днів керівником проставляється відсоток виконання студентом роботи. У випадку значного відставання від графіка керівник зобов'язаний вчасно в усній або письмовій формі повідомити про це завідувача кафедрою, який повинен вжити конкретні заходи.

Відповідальність за успішне виконання дипломної роботи несе дипломник (магістр).

1.3. Етапи роботи над дослідженням

Виконання дипломної роботи включає наступні етапи:

1. Підготовчий.
2. Робота над змістом.
3. Завершальний.

Підготовчий етап розпочинається із вибору теми дослідження.

Тематика дипломних робіт визначається випускаючими кафедрами і затверджується вченою радою факультету. За актуальність, відповідність тематики випускних робіт профілю спеціальності, керівництво й організацію її виконання відповідальність несе випускаюча кафедра і безпосередньо керівник роботи.

Тематика дипломних робіт розробляється, розглядається і затверджується на засіданні кафедри. При виборі теми дипломної роботи можна орієнтуватися на перелік тем, який наведено у додатку А. Студент, який бажає виконати дипломну роботу на тему, не передбачену орієнтовним переліком, має право запропонувати власну тему та обґрунтувати й узгодити свій вибір із керівником.

Основним критерієм при виборі теми дипломної роботи є науковий і практичний інтерес студента. Передусім це стосується студентів, які тривалий час цілеспрямовано

працювали над однією чи декількома подібними темами, в тому числі у рамках виконання курсових робіт та індивідуально-дослідних завдань, публікували статті у фахових виданнях, брали участь у роботі наукових студентських гуртків, змагалися у олімпіадах та конкурсах наукових робіт, перебували у складі штатних співробітників науково-дослідного сектору.

Тема роботи повинна бути актуальною, мати теоретичне та прикладне значення, відповідати сучасному стану і перспективам розвитку туристичної індустрії в регіоні та світі. Відповідно робота повинна містити достатній теоретичний рівень та дослідницький характер.

Назва теми роботи має бути короткою, однак при цьому необхідно досягти максимально високого рівня предметності і конкретності. Для більшої конкретизації до назви можна додати невеликий підзаголовок (4-5 слів), який слід подавати через двокрапку або в дужках. При цьому необхідно уникати назв, що починаються зі слів «Дослідження питання...», «Деякі питання...», «Вивчення...», «Розробка...», «До питання...», «Удосконалення...», «Аналіз...», в яких не відображено достатньо мірою суть проблеми.

Затвердження теми роботи. Закріплена за студентом тема дипломної роботи та призначення йому наукового керівника затверджується наказом ректора Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Усі уточнення або зміни в назвах тем дипломних робіт також обов'язково затверджуються наказом ректора.

Визначення наукових завдань дослідження. Дипломна робота неможлива без чіткого окреслення проблеми дослідження. Під науковою проблемою слід розуміти питання, що зумовлює власне проблему чи проблемну ситуацію. Це ті головні питання, на які студент повинен відшукати відповіді у процесі роботи.

На цьому етапі дослідження студент (за необхідності при допомозі наукового керівника) визначає об'єкт, предмет дослідження, актуальність теми, мету та основні завдання дослідження, а також апарат методів, за допомогою яких буде здійснюватись власне дослідження.

Розробка попереднього плану дипломної роботи. Студент разом із науковим керівником повинен розробити для себе план-графік виконання дипломної роботи, який ефективно дисциплінує виконавця, робить його роботу цілеспрямованою і

систематичною. Такий план-графік складається в довільній формі та містить наступні основні види робіт і терміни їх виконання:

- консультації у керівника по питаннях цільової установки, структури і методики підготовки та написання роботи;
- вивчення літературних та інших опублікованих джерел;
- збір, узагальнення та аналіз статистичного і фактичного матеріалу;
- безпосереднє проведення досліджень;
- проміжні доповіді та консультації з керівником;
- формулювання основних висновків та практичних рекомендацій;
- написання тексту і представлення його для рецензування.

Етап роботи над змістом включає власне написання роботи.

Робота над дипломною роботою розпочинається з глибокого вивчення теоретичних питань, важливих наукових відкриттів, передових досягнень, перспективних напрямків розвитку комп'ютерних та інформаційних технологій, що відповідають тематиці дипломної роботи, відповідних керівних документів Міністерства освіти та науки України, методик розрахунку. Це вимагає ознайомлення і використання в ході виконання дипломної роботи значної кількості літературних джерел, праці в бібліотеках та використання електронних джерел Інтернету. Студент повинен опрацювати і ґрунтовно ознайомитись з теоретичними основами обраної проблематики. Для цього необхідно здійснити підбір та аналіз літературних джерел. Вивчаючи літературні джерела доцільно скласти бібліографію, тобто довідковий апарат і список літератури.

При доборі джерел слід використовувати предметні та алфавітні каталоги бібліотеки університету, а також спеціальні бібліографічні довідники, тематичні збірники літератури, статті журналів, збірники наукових праць і наукових статей, навчально-методичні посібники. Починати складання бібліографії треба з монографій і підручників, бо саме в них містяться основні положення наукової методології і методики дослідження, найважливіші теоретичні положення.

Після складання бібліографії з теми дипломної роботи починається її вивчення. Перший крок – збіглий перегляд книги з метою отримання загального уявлення про її

зміст і цінність для роботи, другий крок – конспектування або сканування потрібних розділів.

Пошук літератури слід розпочати з відділу каталогів та залу періодики. Студентів обслуговують такі бібліотеки: Наукова бібліотека Одеського національного університету імені Іллі Мечникова (Одеса, вул. Преображенська, 24; веб-сайт: <http://lib.onu.edu.ua/>), Одеська національна наукова бібліотека (м. Одеса, вул. Пастера, 13; веб-сайт: <https://odnb.odessa.ua/>), Одеська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. С. Грушевського (м. Одеса, вул. Троїцька, 49/51; веб-сайт: <https://biblioteka.od.ua/>).

На *завершальному етапі* здійснюється редагування тексту роботи, доопрацювання з урахуванням зауважень наукового керівника, оформлення списку використаних джерел та додатків, а також уточнення вступу та формулювання висновків.

РОЗДІЛ 2

ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

2.1. Структура і зміст роботи

Дипломна робота повинна мати обов'язкові складові частини, що подаються у чітко визначеній послідовності:

- титульний аркуш;
- зміст;
- перелік умовних позначень та скорочень (у разі необхідності);
- вступ;
- основна частина – розділи та підрозділи роботи;
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки(за необхідності).

Додатково до дипломної роботи додаються:

- завдання на дипломну роботу;
- подання Голові Екзаменаційної комісії щодо захисту дипломної роботи;
- відгук наукового керівника;
- рецензія зовнішнього рецензента;
- ксерокопія опублікованої статті і тез конференції з тематики роботи з вихідними даними;
- електронна копія роботи на електронному носіїві (електронний варіант роботи повинен бути повністю ідентичним за змістом роботи на паперовому носії й оформляється одним файлом у форматі *.rtf або *.doc, де назвою файлу є прізвище автора, подане в транскрипції літерами латинського алфавіту, наприклад, Ivanchuk.doc).

Обсяг магістерської роботи - 90-100 сторінок. До загального обсягу роботи не входить список використаних джерел, додатки, таблиці та рисунки, що займають цілу сторінку. Але всі сторінки зазначених елементів роботи підлягають суцільній нумерації.

Завдання на дипломну роботу визначає обсяг і порядок виконання роботи. Зразок бланку завдань на виконання дипломної роботи наведений у додатку Б. Бланк завдання на

дипломну роботу заповнюється студентом особисто з погодження наукового керівника. Завдання і календарний план затверджується завідувачем кафедри.

Подання Голові Екзаменаційної комісії щодо захисту дипломної роботи (додаток В) містить довідку про успішність студента за період навчання із зазначенням розподілу оцінок (у відсотках) за національною шкалою та шкалою ECTS за підписом секретаря факультету, висновок керівника дипломної роботи про її готовність до державної атестації, а дипломника до самостійної юридичної діяльності (підпис і дата), а також висновок випускаючої кафедри про допуск дипломної роботи до захисту в ЕК за підписом завідувача кафедри.

Титульний аркуш (додаток Г) є першою сторінкою власне дипломної роботи і слугує основним джерелом бібліографічної інформації, необхідної для пошуку та обробки документів.

Зміст (додаток Д) роботи розміщується після титульного аркуша з нової сторінки. У змісті послідовно вказуються всі структурні одиниці роботи із зазначенням номеру сторінки, з якої вони розпочинаються. Назва структурних одиниць у змісті обов'язково повинна співпадати з їх назвою у самій роботі.

Перелік умовних позначень та скорочень подається за необхідності. Якщо в роботі використовується специфічна термінологія, маловідомі скорочення, нові символи тощо, то їх перелік можна подавати у вигляді окремого списку, який розміщують перед вступом. Перелік подають, як правило, у вигляді двох колонок, в яких зліва за абеткою наводять скорочення, а справа – їх детальне розшифрування. Якщо в тексті роботи спеціальні терміни, скорочення, символи, повторюються менше трьох разів, перелік не складають, а їх розшифрування наводять у тексті при першому згадуванні.

2.2. Написання вступу

Вступ – досить відповідальна частина дипломної роботи, що містить необхідні кваліфікаційні характеристики роботи, а також загальні рекомендації для подальшого розкриття теми.

Обсяг вступу звичайно не перевищує 5-7% обсягу рукопису (3-5 сторінок).

Вступ починається з обґрунтування **актуальності обраної теми**, що повинно продемонструвати вміння автора правильно зрозуміти і оцінити обрану тему з погляду

сучасності, соціальної значимості, дати аналіз поглядів на дану проблематику провідних учених та наукових шкіл, звернути увагу на рівень вивченості теми у вітчизняній та зарубіжній літературі, акцентувати увагу на проблеми, які ще недостатньо вирішені на сучасному етапі або є дискусійними. Актуальність теми повинна бути сформульована лаконічно, чітко та конкретно.

Обов'язковими елементами вступу є формулювання об'єкту і предмету дослідження. **Об'єкт** – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію і обраний для вивчення. Представлення об'єкту дослідження починають фразою: «Об'єктом дослідження є ... », після чого дається стислий опис об'єкту з вказівкою його основних характеристик.

Предмет – це елемент, який включає сукупність властивостей і відношень об'єкта, опосередкованих людиною у процесі дослідження з певною метою в конкретних умовах. Предмет дослідження – це та сторона, той аспект, проекція, за допомогою якого дослідник пізнає цілісний об'єкт, виділяючи при цьому головні, найбільш суттєві ознаки об'єкта.

Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового аналізу співвідносяться між собою як загальне і часткове. Природно, що предмет дослідження є вужчим, ніж об'єкт дослідження.

Об'єктом досліджень у географічних роботах служать, як правило, по-перше, об'єкти геосфери чи, по-друге, явища і процеси в ній. Предметом досліджень у першому випадку може бути тематична характеристика об'єкта, його стану або динаміки, у другому випадку – складові частини процесів, обраних як об'єкт досліджень тощо. Не виключене поєднання в об'єкті досліджень явищ та процесів стосовно конкретних об'єктів геосфери досліджуваної території. При цьому предметом досліджень може стати вивчення як власне характеристик структури чи просторового поширення, явищ і процесів для певних об'єктів, так і способів їх адекватного відображення, оцінки стану та ін..

У вступі необхідно сформулювати **мету дослідження** і окреслити конкретні **завдання дослідження**, що мають бути вирішені відповідно до цієї мети. Мета - це те, що хочуть отримати при проведенні дослідження, отримання певного конкретного результату виявлення недоліків і проблем, обчислення нових показників, розробка або поліпшення методики, оцінка рівня розвитку, формулювання програми розвитку, виведення формули, визначення параметрів або властивостей об'єкта тощо. Не слід

формулювати мету як «Дослідження...», «Вивчення...», «Аналіз...», тому що ці слова вказують на засіб досягнення, а не на неї саму. Мета дослідження звичайно тісно переплітається з назвою дипломної роботи і повинна чітко вказувати, що саме розв'язується в роботі.

Для досягнення поставленої мети студент визначає послідовне виконання завдань. Формулювання завдань необхідно проводити дуже ретельно, так як опис їх розв'язання складатиме зміст розділів дипломної роботи. Кількість завдань повинна становити зміст розділів і підрозділів роботи. Одне завдання відповідає одному підрозділу. При цьому слід пам'ятати, що перерахування завдань становить план і внутрішню логіку всієї роботи.

Послідовність формулювання завдань, як правило, наступне: а) здійснити аналіз наявних теоретичних напрацювань щодо вказаного питання; б) уточнити (узагальнити) методологічний апарат вивчення об'єкту; в) проаналізувати (оцінити) сучасний стан предмету дослідження, його динаміку; г) вивчити (розрахувати, дослідити) вплив туристів на об'єкт дослідження (ефективність функціонування туристичних підприємств); д) обґрунтувати основні проблеми та запропонувати шляхи їх вирішення (розробити рекомендації та пропозиції) щодо використання результатів дослідження на практиці.

Методи дослідження є інструментом при відборі фактичного матеріалу та необхідні для досягнення поставленої мети. При написанні дипломних робіт з туризмознавства найчастіше використовуються такі загальнонаукові методи, як спостереження, порівняння, аналіз і синтез, системний, математико-статистичний, індуктивний та дедуктивний, а також конкретнонаукові методи – історико-географічний, картографічний, класифікації, типізації тощо.

Методика – це спосіб, алгоритм виконання дослідження, сукупність методів. Звичайно для студента вона є запозиченою у когось («робота виконувалася по аналогії з ...»), але може бути розроблена самостійно. У вступі треба не лише представити перелік використаних методик, але й зазначити, що саме досліджувалося за допомогою того чи іншого методу.

Наукова новизна одержаних результатів містить короткий перелік наукових положень, запропонованих студентом особисто. Кожне наукове положення чітко

формулюють, виокремлюючи його основну сутність і зосереджуючи особливу увагу на рівні досягнутої при цьому новизни.

Практичне значення результатів дослідження може полягати в можливості вирішення практичної задачі, проведення подальших наукових досліджень або для використання в процесі підготовки фахівців. Тому вона може розглядатись у трьох аспектах – теоретичному, методичному та прикладному. Необхідно також подати відомості про можливість впровадження отриманих результатів із зазначенням назв установ та організацій.

У вступі також бажано визначити **особистий внесок автора** у розробку наукової проблеми, вирішенню якої присвячена робота.

Вступна частина завершується розкриттям **структури** дипломної роботи, наведенням переліку її структурних елементів і обґрунтуванням послідовності їх розташування.

Завершується вступ фразою: «Робота складається зі вступу, ... розділів, висновків; містить ... сторінок тексту, ... рисунків, ... таблиць, ... додатків. Список використаних джерел включає ... найменувань».

2.3. Написання основної частини

Основна частина дипломної роботи – найбільша за обсягом, займає не менше 2/3 роботи. Саме у ній висловлюється суть проблеми, розкривається тема, визначається авторська позиція.

Основна частина дипломної роботи складається з розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів.

Назви заголовків розділів та підрозділів повинні бути стислими, чіткими, лаконічними, у вигляді простих речень і відображати вирішувану проблему. Порядок викладу матеріалу в роботі завжди підпорядкований меті дослідження і відповідати плану, при цьому не повинен зводитися до набору непов'язаних між собою окремих положень, фактів. Розподіл матеріалу на розділи та підрозділи, їх послідовність мають бути логічно виправданими і відносно пропорційними за обсягом. У кожному розділі повинна бути

завершеність змісту, а також тези, підтверджені фактами, думками різних авторів, результатами власних досліджень тощо.

Кожний розділ починають з нової сторінки. Основному тексту кожного розділу може передувати передмова з коротким описом вибраного напрямку та обґрунтуванням застосованих методів досліджень.

У кінці кожного розділу формулюють висновки із стислим викладенням наведених у розділі наукових і практичних результатів. Кожний висновок повинен бути логічно прив'язаний до попереднього.

Загальними вимогами до дипломної роботи є чітка і логічна послідовність викладу матеріалу, переконливість аргументації, стислість і ясність формулювань, що виключають неоднозначність тлумачення, конкретність викладу результатів, доказів та висновків.

Науковий, діловий текст не вимагає емоційних засобів виразу. Слововживання в роботі має бути максимально точним, позбавлене стилістичних прикрас. Не допускається застосування оборотів розмовної мови, професіоналізмів, довільних словотворень, скорочень слів, що не встановлені правилами орфографії і державними стандартами.

Науковій літературі властива манера безособового викладу матеріалу. Не вживаються особові займенники «я» і «ми». Замість фрази «я вважаю...» краще використовувати вирази «на наш погляд», «на нашу думку», «на думку автора» і тому подібне, тобто виклад тексту вести від першої особи множини або вживати неозначено-особову форму дієслова і пасивні конструкції (встановлено, доведено, проведено аналіз, оцінено, з'ясовано тощо).

Не слід надмірно вживати іноземні слова і складно побудовані позиції. В той же час слід уникати надмірно коротких, слабо між собою пов'язаних фраз. Необхідно стежити за тим, щоб не втрачалася основна думка, і постійно контролювати відповідність змісту розділів їх заголовкам. Кінець кожного розділу, пункту або абзацу повинен мати логічний перехід до наступного.

Виявлення порушення студентами правил професійної етики – плагіату, фальсифікації даних і хибного цитування – є підставою для зниження оцінки за дипломну роботу, аж до виставляння оцінки «незадовільно».

Під плагіатом розуміється наявність прямих запозичень без відповідних посилань на всі друкарські й електронні джерела, захищені раніше кваліфікаційні роботи і дисертації. Необхідно самостійно перевірити дипломну роботу на наявність плагіату за допомогою онлайн-інструментів для виявлення плагіату, серед яких можна виділити наступні: <https://strikeplagiarism.com> тощо, а також засобами сервісу перевірки на плагіат Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені Іллі Мечникова в секторі «Моніторингу плагіату» (Одеса, вул. Преображенська, 24, 2 поверх, к. 21)

Під фальсифікацією даних розуміється підробка або зміна початкових даних з метою доказу правильності висновку (гіпотези тощо), а також умисне використання хибних даних як основи для аналізу. Під хибним цитуванням розуміється наявність посилань на джерело, коли дане джерело такої інформації не містить.

Проте аналіз дипломних робіт студентів свідчить про те, що вищеназвані вимоги дуже часто не дотримуються. Найбільш поширеними помилками є:

- безсистемність викладу матеріалу;
- зловживання цитатами і витягами з книг;
- порушення правил цитування й оформлення;
- слабкість доказів і непереконливість висновків;
- розпливчатість висновків;
- наявність друкарських помилок;
- невідповідність змісту роботи її темі.

Основна частина складається з трьох розділів. Перший – теоретичний, розглядає загальні підходи до досліджуваної теми з використанням різноманітних літературних джерел. Другий та третій розділи носять аналітико-дослідницький та проектно-рекомендаційний характер. Вони містять матеріал проблемного чи дискусійного характеру, а також аргументовану позицію автора роботи, наукову новизну, розкриття теми дослідження із застосуванням сучасних методик, власні методичні розробки з апробацією на матеріалах діючих підприємств, установ чи організацій, конкретні реальні пропозиції для вирішення проблеми (додаток Л).

Теоретичний розділ (20% обсягу роботи) містить теоретичні положення, огляд літератури, існуючих методів, моделей, систем щодо тематики роботи. У ньому

наводяться основні поняття і визначення, опис об'єкту дослідження, кількісні та якісні показники, якими цей об'єкт характеризується, детально викладається методика дослідження.

В огляді літератури дипломник узагальнює і критично висвітлює думки вітчизняних і зарубіжних вчених з проблематики, що розглядається, зазначає питання, які вивчені недостатньо або невивчені взагалі та викладає свою власну точку зору на різні аспекти досліджуваної проблеми.

У цьому розділі необхідно обґрунтувати вибір напрямів дослідження, використаних методик, підходів або ж запропонувати розроблену власну методику дослідження.

Теоретичний розділ, як правило, називають – «Теоретичні основи...», «Теоретичні засади...», «Теоретико-методологічна база...», «Теоретичні аспекти вивчення...».

Аналітико-дослідницький розділ (30-35% обсягу роботи) має бути присвячений власне об'єкту і предмету дослідження, ґрунтовному аналізу сучасного стану досліджуваної проблеми винятково на основі фактичних даних.

Тобто в цьому розділі досліджується практичне вирішення проблеми. Для цього дипломник повинен зібрати емпіричні дані, статистичний матеріал по об'єкту вивчення. Джерелом інформації можуть бути матеріали статистичної звітності туристичних підприємств, статистична звітність, накази, розпорядження, результати спостережень, опитувань і обстежень та інших методів збирання первинної інформації.

Особливе значення має правильне узагальнення накопиченого емпіричного матеріалу, групування та обробка даних, на основі яких проводять різноманітний аналіз, обґрунтовують пропозиції. При цьому обов'язкове використання таблиць, карт, графіків, діаграм, рисунків, що полегшує сприйняття матеріалу.

Кожне висунуте положення у цьому розділі повинне бути обґрунтоване розрахунками, фактичним матеріалом і посиланнями на літературні джерела, нормативні документи, звіти підприємств чи організацій тощо. Не допускаються посилання на усні вказівки керівників, консультантів, викладачів та інших осіб.

Проектно-рекомендаційний розділ роботи (20% обсягу) містить пропозиції та рекомендації щодо вирішення пролемного питання або його удосконалення на основі аналізу його стану, висвітленому у другому розділі. Дипломник демонструє своє бачення

щодо науково-практичного вирішення завдань досліджуваної теми, вносить пропозиції інноваційного і перспективного характеру. Разом з тим ці пропозиції повинні відповідати критеріям оптимальності, цільової ефективності й практичної втіленості.

2.4. Написання висновків

Висновки – це дуже вагома структурна частина дипломної роботи, де викладаються систематизовані найважливіші результати здійсненого наукового пошуку. Висновки повинні містити чіткі формулювання узагальнень одержаних результатів, відобразити їх кількісні та якісні показники у світлі поставлених завдань для досягнення окресленої мети. Можливі також формулювання рекомендацій щодо практичного використання результатів дослідження. Загальні висновки та практичні рекомендації дипломної роботи повинні бути аргументовано обґрунтовані й не дублювати змісту її вступної частини.

Обсяг висновків у дипломній роботі повинен становити близько 3 сторінок.

У дипломній роботі висновки бувають двох видів. Висновки до розділів повинні містити узагальнення викладеного у відповідному розділі. Загальні ж висновки повинні містити виклад актуальності теми, основні положення методики дослідження, стислий виклад теоретичних і практичних результатів дослідження, оцінку отриманих результатів, пропозиції та обґрунтування щодо напрямів подальшого дослідження.

Звичайно кожному з поставлених у вступі завдань відповідає не менше одного висновку або пропозиції.

Посилання на інших авторів, цитування їхніх праць, а також подання загальновідомих істин у висновках не припустиме.

Висновки нумеруються по пунктах – перше... (по-перше), друге... (по-друге) і так далі, а кожний пункт висновків складається з двох частин – твердження («затверджуємо, пропонуємо наступне...») і доказу («тому, що...», «на підставі...»). Наприклад: «Рівень розвитку галузі недостатній, оскільки випуск продукції на душу населення складає лише 60% від середньоєвропейського показника...».

2.5. Правила цитування та посилання на використанні джерела

Правила наукового етикету вимагають приводити точні посилання на запозичені думки, відомості, дані.

Посилання на джерела в тексті дипломної роботи проставляються в прямих дужках цифрою, відповідною порядковому номеру джерела в списку використаних джерел. *Наприклад:* [7, с. 25], де перша цифра означає номер джерела в списку використаних джерел, а друга цифра – номер сторінки джерела, з якої взято матеріал. Якщо дипломник посилається на наукову працю або підручник в цілому, а не на конкретну тезу на певній сторінці, то номер сторінки у квадратних дужках не проставляється. *Наприклад:* [7]. Посилання на праці ряду авторів оформляють зазначенням у квадратних дужках номерів їхніх праць у бібліографічному списку через крапку з комою у порядку зростання номеру посилання. *Наприклад:* [5-7; 9; 12; 16]. Посилання на джерела в тексті мають бути практично на кожній сторінці.

Посилання даються при прямому і непрямому цитуванні на всі види опублікованих і неопублікованих документів на будь-яких носіях, а також на складові частини документів. Якщо один і той же матеріал перевидано неодноразово, то слід посилатися на його останнє видання.

Загальні вимоги до цитування такі:

а) текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз «так званий»;

б) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, наприкінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

в) кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;

г) при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело;

д) якщо необхідно виявити ставлення до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання;

е) коли студент (автор роботи), наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, то робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім дефіс і вказуються ініціали автора, а весь текст застереження вміщується у круглі дужки. Варіантами таких застережень є, *наприклад*: (курсив наш. – М.Х.), (підкреслено мною. – М.Х.);

є) цитати з іноземних наукових праць в українськомовних працях прийнято перекладати для зручності використання та прочитання роботи. При цьому зазначається у дужках – (тут і далі переклад наш. – М.Х.).

В посиланнях на Інтернет необхідно вказувати не тільки адресу сайту або сторінки, але й автора, назву документа, назву сайту і дату його останнього оновлення.

РОЗДІЛ 3

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

3.1. Оформлення текстової частини

Матеріали дипломної роботи подаються українською мовою.

Рукописні варіанти роботи не допускаються. Дипломна робота набирається на комп'ютері в текстовому редакторі Word і друкується на одній стороні аркушу білого паперу формату А4 (210x297 мм). Допускається представляти таблиці й ілюстрації на аркушах формату А3 (297x420 мм).

Розміри полів на сторінці: ліве – 30 мм, праве – 10 мм, зверху – 20 мм, знизу – 20 мм. Шрифт Times New Roman розміром 14 пунктів, чорного кольору, через півтора інтервали, абзацний відступ – 1,25 см (5 знаків), вирівнювання – по ширині.

Дозволяється використовувати комп'ютерні можливості акцентування уваги на визначеннях, термінах, важливих особливостях, застосовуючи різне зображення шрифту: курсивне, напівжирне, виділення за допомогою рамок, розрядки, підкреслення тощо.

Забороняється використання засобів редагування і форматування тексту (ущільнення, зміна інтервалів, полів тощо) з метою зміни обсягу роботи в сторінках у більшу або меншу сторону.

Друкарські помилки та графічні неточності, які виявлені в тексті, допускається виправляти стиранням або замальовуванням коректором і нанесенням на тому ж місці виправленого тексту машинописним або рукописним способами. Допускається не більше двох таких виправлень на одну сторінку. Вписувати в надрукований текст окремі слова, формули або знаки необхідно лише чорним чорнилом.

Кожна структурна частина роботи і кожен розділ обов'язково починається з нової сторінки.

Оформлення роботи починається з титульного аркуша, де вказується:

- повна назва організації, в якій підготовлена робота (університет, факультет, кафедра);
- назва (тема) роботи та її статус (магістерська робота);
- прізвище, ім'я та по батькові студента;
- курс, де він навчається;

- прізвище, ініціали, вчене звання і науковий ступінь керівника, посада;
- місце та рік виконання роботи (додаток Г).

Зміст – друга сторінка дипломної роботи. Подається пронумерований арабськими цифрами перелік всіх розділів, підрозділів, додатків із зазначенням номерів початкових сторінок (додаток Д).

Структурні частини «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ», «ВСТУП», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ», а також заголовки розділів дипломної роботи друкують великими (заголовними) літерами, напівжирним шрифтом, симетрично до набору тексту без крапки в кінці.

Заголовки підрозділів друкують рядковими буквами (окрім першої) з абзацного відступу, напівжирним шрифтом без крапки в кінці. Якщо заголовок підрозділу складається з двох речень, їх розділяють крапкою. Переноси слів у заголовку не допускаються.

Кожний пункт чи підпункт роботи записують з абзацного відступу. Заголовки пунктів та підпунктів друкуються малими літерами (окрім першої великої) в підбір до тексту. Після заголовка, надрукованого в підбір до тексту, ставиться крапка, а далі друкуються текст.

Відстань між заголовком і текстом або між двома заголовками (окрім заголовка пункту і підпункту) повинна складати один-два міжрядкові інтервали.

Не допускається розміщувати назву підрозділу, пункту й підпункту в нижній частині сторінки, якщо після неї знаходиться тільки один рядок тексту.

Допускається використовувати скорочення вузькоспеціалізованих термінів у тому випадку, якщо він повторюється у тексті не менше 3-5 разів. У цьому випадку, при першому згадуванні терміну наводиться його повна назва, а в дужках подається скорочений варіант, далі по тексту термін вживається у скороченому варіанті. *Наприклад*: територіальна рекреаційна система (ТРС), далі по тексту ТРС.

При згадуванні у тексті прізвищ учених, ініціали проставляють перед прізвищем, як це прийнято у списку використаних джерел (О.О. Бейдик, а не Бейдик О.О.).

Вчені звання, як правило, наводяться без скорочень. Для наукових ступенів при частому вживанні у тексті застосовують наступні скорочення:

- біологічні науки: д. б. н. (доктор біологічних наук); к. б. н. (кандидат біологічних наук);

- географічні науки: д. геогр. н. (доктор географічних наук); к. геогр. н. (кандидат географічних наук);

- геологічні науки: д. геол. н. (доктор геологічних наук); к. геол. н. (кандидат геологічних наук);

- педагогічні науки: д. пед. н. (доктор педагогічних наук); к. пед. н. (кандидат педагогічних наук).

Особливу увагу при написанні роботи слід звернути на написання числівників.

Якщо абзац починається з числівника, то він завжди пишеться словами. *Наприклад:* «Двадцять відсотків туристичних прибуттів припадає на територію Одеської області ...». Однозначні кількісні числівники пишуться словами. *Наприклад:* «...програма розвитку розрахована на п'ять років...». Багатозначні кількісні числівники пишуться цифрами. *Наприклад:* «...775 закладів харчування...».

Кількісний числівник, записаний арабськими цифрами і вжитий разом з іменником, не має відмінкового закінчення. *Наприклад:* «... у 10 країнах...». Однозначні і багатозначні порядкові числівники, як правило, пишуться словами, *наприклад:* «... третій рівень складності».

Порядкові числівники, що входять до складу складних слів, в наукових текстах пишуться цифрами, *наприклад:* «... 5-відсоткова знижка...». Порядкові числівники,

записані арабськими цифрами, мають відмінкові закінчення. Якщо порядкові числівники закінчуються на дві голосні букви, на букву «і» або на приголосну букву, відмінкове закінчення складається з однієї букви. *Наприклад:* «... у 2008-му році., ... 122-е місце..., ... 15-а вулиця...».

Якщо порядкові числівники закінчуються на приголосну і голосну букви, відмінкове закінчення складається з двох букв, *наприклад:* «... продукція 2-го сорту...». Порядкові числівники, записані римськими цифрами, не мають відмінкових закінчень, *наприклад:* «... XX століття...».

Увага!!! Лапки, дужки, крапка, кома, двокрапка, крапка з комою, позначенням %, ‰, \$, € і подібні до них не відділяються пробілом від слова або числівника, з яким вони пов'язані.

3.1.1. Нумерація в роботі.

Сторінки дипломної роботи нумеруються арабськими цифрами, при цьому зберігається суцільна нумерація всього тексту (від першої до останньої сторінки зі всіма вставками). Номер сторінки ставиться у верхньому правому кутку без крапки в кінці. Титульну сторінку включають в загальну нумерацію, але номер сторінки не проставляють.

Розділи і підрозділи основної частини роботи нумеруються арабськими цифрами. Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ» без знаку «№».

Розділи «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ», «ВСТУП», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» не мають номерів. Звертаємо увагу на те, що всі аркуші, на яких розміщені згадані структурні частини роботи, нумерують звичайним чином. Не нумерують лише їх заголовки, тобто не можна друкувати: «1. ВСТУП». Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», після номера крапку не ставлять, потім з нового рядка друкують заголовок розділу (див. додаток Е).

Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, розділених крапкою, *наприклад*: «2.3» (третій підрозділ другого розділу) або «1.3.2» і так далі. Потім у тому ж рядку наводять заголовок підрозділу.

Ілюстрації й таблиці, розміщені на окремих сторінках роботи, вносяться до загальної нумерації сторінок. Таблиці, рисунки, карти, розміри яких більше формату А4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування у тексті або ж у додатках.

Якщо у роботі використовуються примітки, то їх нумерують в межах однієї сторінки. Якщо є одна примітка, то її не нумерують, а після слова «Примітка» ставиться крапка.

Наприклад: * Примітка. В розрахунках за рік вважається тривалість гірськолижного сезону.

Якщо приміток на одному аркуші декілька, то після слова «Примітка» ставлять двокрапку, *наприклад*:

* Примітки:

1.
2. ...

3.2. Оформлення таблиць, формул, ілюстрацій

Таблиці використовуються для представлення і кращого сприйняття цифрового матеріалу, зручності порівняння статистичних показників. Вони розміщуються безпосередньо за текстом, в якому згадувалися вперше або на наступній сторінці. Якщо таблиця займає усю сторінку її доцільніше розміщувати у додатку.

Між таблицею та текстом до, і після неї необхідно залишати один інтервал.

Кожна таблиця повинна мати назву, яка повинна відображати її зміст. Назва таблиці формулюється чітко й коротко і друкується над таблицею напівжирним шрифтом без крапки в кінці симетрично до тексту.

На всі таблиці мають бути посилання в тексті. *Наприклад:* «... розрахунки антропогенного впливу на природні комплекси курорту представлені у табл. 1 ...».

Таблиці нумерують арабськими цифрами, які ставляться по правій стороні над заголовком таблиці. Номер складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка. *Наприклад:* Таблиця 1.2 (друга таблиця першого розділу), нижче розміщують назву таблиці.

У суцільну нумерацію таблиць не входять таблиці, розміщені у додатках.

Слово «Таблиця» друкують курсивом у правому куті сторінки. Після слова «Таблиця» знак «№» і крапка не ставляться.

Якщо приведені дані в таблиці запозичені, треба указувати джерело інформації. При цьому обов'язково після назви таблиці у квадратних дужках зазначається номер джерела у списку використаних джерел і сторінку, на якій вона там розміщена.

Наприклад:

Параметри оптимальних кліматичних умов для рекреаційних цілей [9, с. 52]

Показники	При використанні в період	
	літній	зимовий
Середньодобова температура повітря, °С:		
- при швидкості вітру 0 - 1 м/сек.	+15...+20	0...-25
- при швидкості вітру 2 - 3 м/сек.	+15 ...+23	0... -15
- при швидкості вітру 4 - 5 м/сек.	+20 ...+26	0... -10
Швидкість вітру, м/сек.	до 5	до 5
Час отримання оптимальної дози УФР, хв.	20-40	-
Період геліотерапії, днів	105-120	-
Товщина снігового покриву, см	-	10 - 40
Тривалість періоду для занять зимовими видами спорту, днів	-	45-60

При оформленні таблиць допускається застосовувати в таблиці шрифт на 1-2 пункти менший, ніж в основному тексті з одинарним інтервалом.

Таблиці слід розміщувати так, щоб їх можна було читати без повороту тексту. Якщо таке розташування неможливе, таблицю розташовують так, щоб для її читання треба було повернути сторінку за годинниковою стрілкою на 90 градусів.

Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на наступну сторінку. При перенесенні таблиці на наступну сторінку назву вміщують тільки над її першою частиною.

Наприклад: на першій сторінці пишуть «Таблиця 1» та її назва, на другій сторінці – «Закінчення табл. 1». Якщо таблиця розміщується на трьох сторінках, її оформлення виглядає наступним чином: на першій сторінці пишуть «Таблиця 1» та її назва, на другій – «Продовження табл. 1», а на третій – «Закінчення табл. 1».

За логікою побудови таблиці її логічний суб'єкт, або підмет (позначення тих предметів, які в ній характеризуються), розміщують у боковику, голові, чи в них обох. Логічний предикат або присудок таблиці (тобто дані, якими характеризується підмет) – у прографці, а не в голові чи боковику. Кожен заголовок над графою стосується всіх даних цієї графи, кожен заголовок рядка в боковику – всіх даних цього рядка.

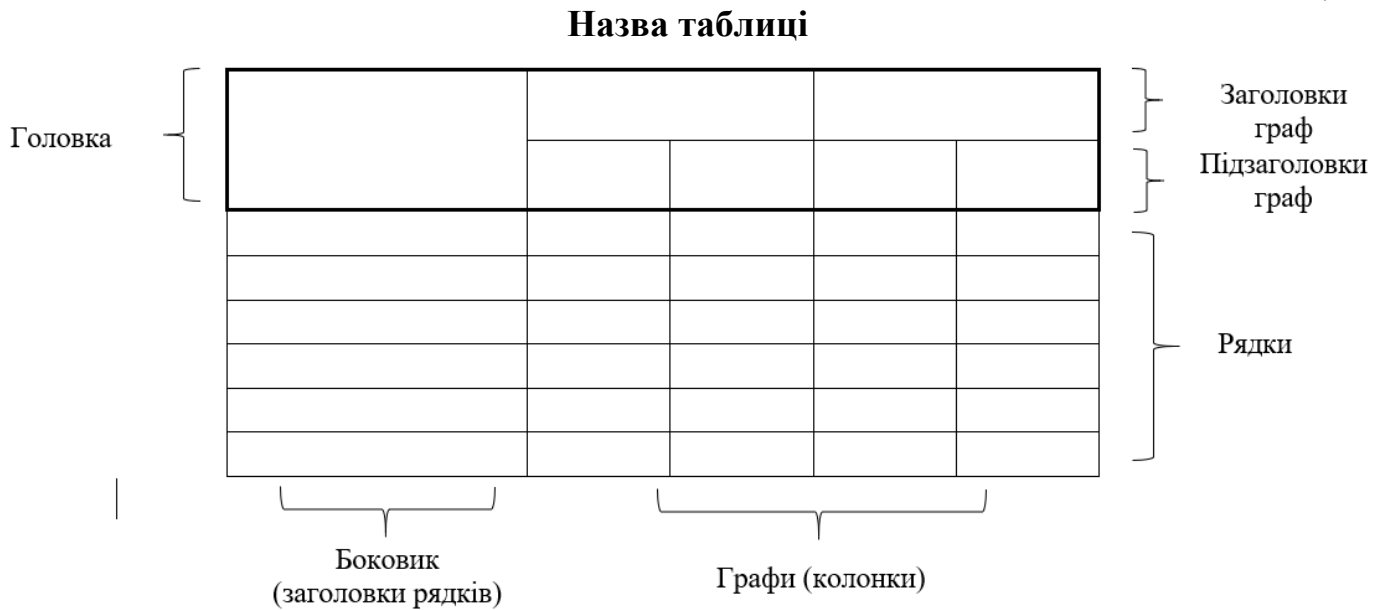
Заголовок кожної графи в головці таблиці має бути по можливості коротким. Слід уникати повторів тематичного заголовка в заголовках граф, одиниці виміру зазначати у тематичному заголовку, виносити до узагальнюючих заголовків слова, що повторюються.

Боковик, як і голова, потребує лаконічності. Повторювані слова тут також виносять у об'єднувальні рубрики. Загальні для всіх заголовків боковика слова розміщують у заголовку над ним.

У прографці повторювані елементи, які мають відношення до всієї таблиці, виносять у тематичний заголовок або в заголовок графи. Однорідні числові дані розміщують так, щоб їх класи збігалися; неоднорідні – посередині графи; лапки використовують тільки замість однакових слів, які стоять одне під одним. Якщо цифрові або інші дані в якому-небудь рядку таблиці не подають, то в ньому ставлять прочерк.

Приклад побудови таблиці:

Таблиця 1

Заголовки граф повинні починатися з великих літер, підзаголовки – з маленьких, якщо вони складають одне речення із заголовком, і з великих, якщо вони є самостійними. Висота рядків повинна бути не меншою 8 мм. Графу з порядковими номерами рядків до таблиці включати не треба.

Якщо рядки чи графи таблиці виходять за межі сторінки, таблицю поділяють на частини, розміщуючи одну частину під іншою або ж переносять на наступну сторінку. При цьому, в кожній частині таблиці повторюють її головку або є боковик. При розподілі таблиці на частини допускається її голову і боковик замінити, відповідно, нумерацією колонок. При цьому нумерують арабськими цифрами графи (чи рядки) першої частини таблиці.

Наприклад:

<i>Продовження табл. 1</i>						
1	2	3	4	5	6	7
Карпатський національний природний парк	1980	50303	37500	476	1100	50
Біосферний заповідник «Асканія Нова»	1921	11312	186	14	1709	56
Чорноморський біосферний заповідник	1927	57048	359	47600	624	43

При використанні формул у роботі необхідно дотримуватися певних правил. Всі математичні формули і вирази потребують пояснення. Якщо формула запозичена з літератури, можна обмежитися посиланням на джерело і розкрити сутність символів, що

входять до неї. Оригінальні формули пояснюються в ході їх обґрунтування. При цьому приводяться не всі елементарні проміжні результати, а лише основні етапи виведення формули і кінцевий результат.

Позначення величин пояснюють при їх першій появі в тексті. Доцільно пояснювати всі позначення, що містить заключна формула, особливо, якщо ця формула є розрахунковою.

Всі математичні вирази, а також знаки математичних дій в тексті, з метою досягнення єдиного стилю друкуються прописними буквами.

При написанні математичних формул особливу увагу слід звертати на чітке виділення індексів і показників ступеню, розташування і довжину дробової риски тощо.

Формули в дипломній роботі підлягають наскрізній нумерації або у межах розділу. Номер формули розташовується в круглих дужках без крапок і нумерується у правій стороні аркуша на рівні останнього рядка формули арабськими цифрами. Нумерувати слід лише ті формули, на які є посилання в наступному тексті, інші нумерувати не рекомендується. При посиланні на формулу вказують її порядковий номер в круглих дужках. *Наприклад:* «...ступінь екзотичності рекреаційної території розраховують за формулою (1.3)».

Довгі та громіздкі формули, котрі мають у складі знаки суми, добутку, диференціювання, інтегрування, розміщують в окремих рядках. Це стосується також і всіх нумерованих формул. Для економії місця кілька коротких однотипних формул, відокремлених від тексту, можна подати в одному рядку, а не одну під одною. Невеликі і нескладні формули, що не мають самостійного значення, вписують всередині рядків тексту.

Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів треба подавати безпосередньо під формулою в тій послідовності, в якій вони наведені у формулі. Значення кожного символу і числового коефіцієнта треба подавати з нового рядка. Перший рядок пояснення починають зі слова «де» без двокрапки.

Наприклад:

$$K_{np} = \frac{TД_{max}}{TД_{min}}, \quad (2.1)$$

де K_{np} – коефіцієнт нерівномірності туристичного потоку;

$TД_{max}$ – кількість туроднів за період (найчастіше за місяць) з максимальним туристичним потоком, днів;

$TД_{min}$ – кількість туроднів за період з мінімальним туристичним потоком, днів.

Рівняння і формули треба виділяти з тексту вільними рядками. Вище і нижче кожної формули потрібно залишити не менше одного вільного рядка. Якщо рівняння не вміщується в один рядок, його слід перенести після знака рівності (=), або після знаків плюс (+), мінус (-), множення (×).

Основними видами ілюстративного матеріалу в дипломній роботі можуть бути карти, фотокартки, креслення, схеми, рисунки, графіки, діаграми тощо. Їх можна виконувати як в комп'ютерному варіанті, так і від руки. Ілюстративні матеріали повинні відповідати форматові А4 (за необхідності допускається використання форматів від 203×288 до 297×420 мм), їх включають до загальної нумерації сторінок роботи, якщо вони розміщуються по тексту роботи.

Допускається розміщувати в роботі ілюстрації, виконані за допомогою копіювального пристрою. В такому разі вони наклеюються на аркуш білого паперу. Теж саме можна робити і з фотокартками досліджуваних об'єктів та явищ.

Ілюстрації слід розташовувати безпосередньо після тексту, в якому згадуються вперше, або на наступній сторінці. На всі ілюстрації, приведені в тексті, мають бути посилання у вигляді виразу в круглих дужках «... (рис. 1.1)». Не допускається одні й ті ж результати представляти у вигляді ілюстрації і таблиці.

Ілюстрації позначають словом «Рис.», далі проставляється порядковий номер ілюстрації, який вказується арабськими цифрами без знака №. і робиться підпис. Допускається наскрізна нумерація ілюстрацій або в межах кожного розділу окремо. *Наприклад:* Рис. 3.2 (другий малюнок третього розділу). Виняток становлять ілюстрації, які розміщені у додатках. Там вони підпорядковуються своїй нумерації.

Приклад оформлення рисунків:

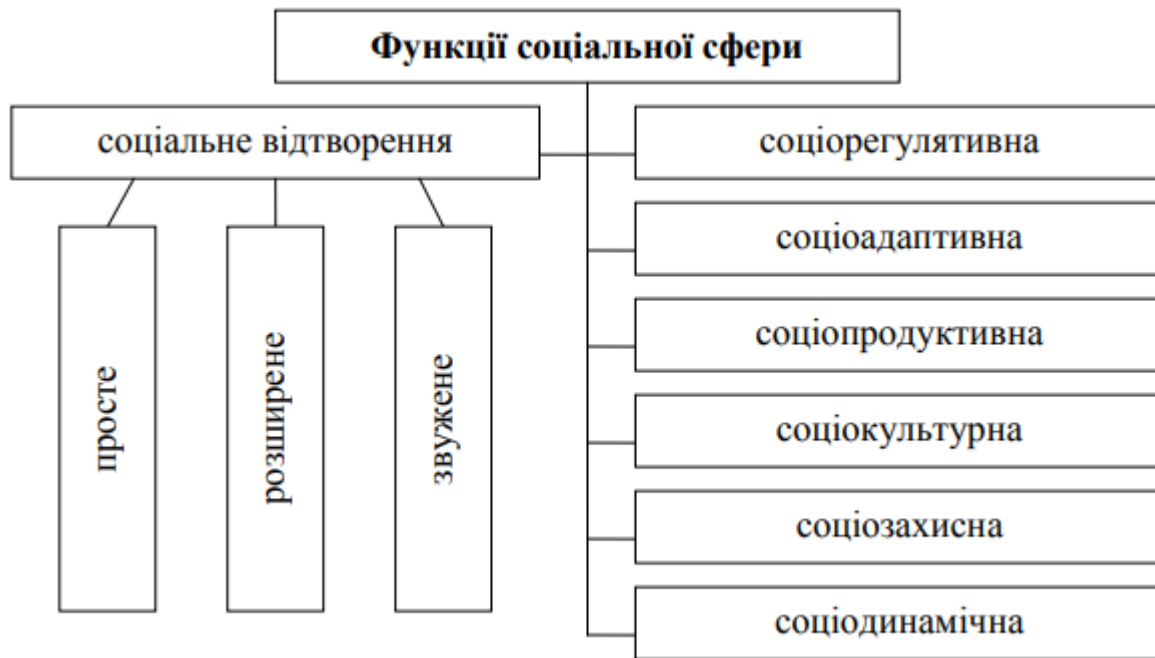

Рис. 1.2. Функції соціальної сфери [5, с. 65]

Назви ілюстрацій розміщують відразу після їх номерів. Текст пояснень (підрисунковий текст) розташовують під заголовком рисунка по ширині сторінки. Якщо ілюстрації створені не власне автором необхідно обов'язково зробити посилання на відповідне джерело (у квадратних дужках).

3.3 Оформлення списку використаних джерел

Список використаних джерел – це елемент бібліографічного апарату, що містить бібліографічні описи використаних джерел.

Список використаних джерел оформляється відповідно до вимог державного стандарту ДСТУ 8302:2015 (додаток Ж). Бібліографічний опис складають безпосередньо за друкованим твором або виписують з каталогів і показників без пропусків будь-яких елементів, скорочень назв тощо.

Перелік використаних джерел рекомендується складати за абеткою в наступній послідовності:

- закони України;
- укази Президента України;

- декрети й ухвали Кабінету Міністрів України;
- монографії, книги, статті, збірки документів приводяться в алфавітному порядку за прізвищем авторів;
- іноземні джерела;
- статистичні щорічники і бюлетні;
- ресурси електронних бібліотек.

Бібліографічний список нумерується від першої до останньої назви. Підзаголовки до окремих типів документів не робляться, кожний документ нумерується окремо.

Роботи одного автора розміщуються відповідно до алфавіту назв або хронології написання праць. Авторів, які мають однакові прізвища, записують в алфавітному порядку їхніх ініціалів.

Назви праць прийнято писати мовою оригіналу. Спочатку вказується література на мовах народів, що користуються кирилицею, потім література на мовах народів, що користуються латиницею, а далі – мовами з особливою графікою.

Бібліографічний опис містить наступні області:

- прізвище автора або прізвища авторів з прописної букви;
- основний заголовок;
- підзаголовні дані;
- відомості про видання;
- місце видання: видавництво або організація, що видає;
- дата видання; обсяг (у сторінках).

3.4. Оформлення додатків

Розділ «ДОДАТКИ» є самостійною частиною роботи. Не допускається включення в додаток матеріалів, на які відсутні посилання в тексті.

Додатки дипломної роботи містять:

- 1) картографічні джерела (карти, картосхеми);
- 2) методики та алгоритми, застосовані в процесі виконання роботи;
- 3) результати досліджень (у зведених таблицях, схемах, графіках, діаграмах);
- 4) таблиці проміжних статистичних (цифрових) даних;

5) ілюстрації, рисунки, фотографії тощо.

Додатки оформлюють як продовження дипломної роботи на наступних її сторінках або у вигляді окремої частини (книги), розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті дипломної роботи. Якщо додатки оформляти у вигляді окремої книги, то після «СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ» на чистому аркуші посередині сторінки симетрично до тексту пишуть слово «ДОДАТКИ», а самі додатки розміщують з наступної сторінки.

Кожний наступний додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Справа на сторінці над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток» і велика літера, що позначає його, *наприклад*: Додаток А.

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, И, І, Ї, Й, О, Ч, Ь.

Додатки входять в загальну нумерацію сторінок. Текст кожного додатка за необхідності може бути поділений на розділи й підрозділи, які нумерують у межах кожного додатка. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатка (літеру) і крапку, *наприклад*, А. 2 – другий розділ додатка А.

Ілюстрації, таблиці і формули, які розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, *наприклад*: рис. Д.1.2 – другий рисунок першого розділу додатка Д; формула (А.1) – перша формула додатка А.

РОЗДІЛ 4

ВИМОГИ ДО ВИСТУПУ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЇ РОБОТИ НА ЗАХИСТІ

Підготовка до захисту наукової роботи має бути ґрунтовною і серйозною. Важливо не тільки написати високоякісну роботу, але й вміти кваліфіковано її захистити.

Під час підготовки до захисту студент має погодити зі своїм науковим керівником складену ним стислу доповідь щодо дипломної роботи і підготовлений графічний матеріал. Вона готується українською або іноземною мовою (англійською чи німецькою).

Студент має право захищати дипломну роботу на одній з іноземних мов, що викладається в університеті. Для одержання дозволу на захист дипломної роботи іноземною мовою студентові необхідно подати на ім'я декана факультету заяву, завізовану завідувачем кафедрою іноземних мов та керівником дипломної роботи. Заява подається в двотижневий термін після затвердження теми роботи. Завідувач кафедри іноземних мов приймає відповідне рішення на підставі співбесіди зі студентом, або на підставі результатів захисту студентом іноземною мовою курсових проектів (робіт).

Доповідь повинна відобразити: актуальність обраної теми, мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, структуру роботи, основні результати аналізу матеріалів, на основі яких виконано роботу.

На захист дипломної роботи виділяється 20-30 хвилин. З них **на висвітлення основних положень дипломної роботи магістра - до 10 хвилин**. На обговорення роботи (відповіді на зауваження рецензента, питання членів ЕК) виділяється 12-20 хвилин.

Презентація виступу на захисті дипломної роботи зазвичай не повинна перевищувати 20 слайдів, але краще вкласти матеріал у 12-15 слайдів (максимум 2 слайди на хвилину промови). Бажано не використовувати складних прописних шрифтів, розмір шрифтів має бути не менше, ніж 20-22 pt. В одному слайді доцільно вміщувати не більше, ніж 12-15 рядків тексту.

Рекомендована структура презентації така:

- титульний аркуш (тема, автор, керівник) (1 слайд);
- об'єкт та предмет дослідження (1 слайд);
- мета та завдання дослідження (1 слайд);

- загальна характеристика роботи (структура роботи – кількість розділів, наявність висновків, додатків, таблиць і схем, обсяг списку використаних джерел, загальний обсяг роботи) (1 слайд);
- короткий теоретичний вступ (вказати хто займався досліджуваною проблемою і які підходи вироблені) (1-2 слайди);
- методи та методика дослідження (1 слайд);
- опис результатів дослідження – демонстраційні матеріали, що підтверджують актуальність роботи, виконання аналізу існуючих положень, досягнення основних цілей досліджень і розробок, з яких можна судити про кваліфікації автора по даному напрямку (8-10 слайдів);
- висновки та рекомендації (1-2 слайди);
- завершальний слайд – «Дякую за увагу!».

Класичні помилки презентації, яких слід уникати:

- надто багато матеріалу на слайді;
- забагато слайдів;
- дуже швидко йдуть слайди;
- малий шрифт;
- надмірне «декорування»;
- фон слайду (шаблон) зливається з текстом або надміру яскравий, відволікає увагу;
- невиправдане використання ефектів анімації;
- «виступаючий говорить до екрану».

РОЗДІЛ 5

ЗАХИСТ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

5.1. Порядок допуску та подання роботи до захисту

Останній варіант наукової роботи подають науковому керівнику за місяць до захисту.

Студентам рекомендується представляти науковому керівнику як мінімум дві редакції дипломної роботи. По першій редакції керівником будуть висловлені зауваження і претензії, які слід врахувати при оформленні кінцевого варіанту роботи. Поглянувши на написаний текст свіжим поглядом, легко виявити свої помилки і неточності та знайти варіант поліпшення викладу роботи. У готовій дипломній роботі повинен простежуватися чіткий зв'язок між всіма розділами, відчуватися її єдність.

Якщо дипломна робота після перевірки допущена до захисту, то студент, познайомившись з відгуком викладача, усуває всі критичні зауваження.

Чистовий варіант роботи необхідно ще раз відредагувати, усунути стилістичні погрішності і друкарські помилки в тексті. Ретельна перевірка остаточного тексту свідчить про відповідальне відношення автора до своєї роботи, пошані до керівника, рецензента, читачів.

Після остаточного оформлення чистового варіанту дипломної роботи студент і керівник роботи ставлять свої підписи на титульному аркуші.

Оформлену і зброшуровану в тверде переплетення дипломну роботу студент зобов'язаний представити на кафедру в установлений термін, але не **пізніше чим за два тижні до захисту**. Дата отримання роботи фіксується методистом кафедри на титульному аркуші дипломної роботи. Без реєстрації робота вважається за нездану. Невчасне надання дипломної роботи на кафедру прирівнюється до неявки на захист.

Текст роботи подають у двох примірниках: друкований зброшурований варіант та електронний варіант на CD.

Якщо дипломна робота здається пізніше призначеного терміну, то вона на доопрацювання не відправляється і оцінюється в тому вигляді, в якому була здана на кафедру. В разі не дотримання встановленого терміну здачі роботи без поважної причини студент втрачає право претендувати на відмінну оцінку.

Науковий керівник перевіряє роботу і пише відгук. При наявності позитивного відгуку на наукову роботу наукового керівника робота направляється на рецензування.

Термін перевірки і рецензування дипломної роботи з того часу, коли викладач узяв її на рецензію, складає 10 днів.

Щоб отримати *допуск до захисту*, при написанні роботи необхідно уникати наступних основних недоліків, що часто зустрічаються:

1. Відхід від теми, коли назва роботи, її структура і фактичний зміст не збігаються.
2. Дослівне списування матеріалу з базового підручника, з інших книг і чужих матеріалів.
3. Механічне копіювання робіт і рефератів з Інтернету, що порушує найважливішу вимогу до дипломних робіт – самостійність. При встановленні факту копіювання робота не допускається до захисту.
4. Обсяг роботи перевищує той, що рекомендується.
5. Відсутність логіки, слабкий зв'язок однієї думки з іншою, безсистемний виклад матеріалу.
6. Повторення одних і тих же положень, стилістичні погрішності.
7. Використання застарілого статистичного і фактичного матеріалу, який не відображає сучасні явища.
8. Немає повної ув'язки посилань на літературу з переліком джерел.

З метою забезпечення більш якісного виконання дипломної роботи на кафедрі передбачено попередній внутрішньокафедральний захист дипломної роботи.

Попередній захист роботи проводиться на кафедрі за 2-3 тижні до основного захисту. Студент виступає з доповіддю, та відповідає на поставлені питання за змістом роботи і доповіді.

Попередній захист є свого роду «репетицією» і допуском до основного захисту. На попередньому захисті виявляються недоліки в роботі, вказуються шляхи їх усунення та ін. До цієї процедури має бути повністю готова й оформлена робота.

Завідуючий кафедрою, на підставі представлених матеріалів, вирішує питання про допуск дипломника до захисту, про що свідчить відповідний запис на титульному аркуші випускної дипломної роботи.

У разі значного порушення графіку виконання наукової роботи за рішенням кафедри студент може бути недопущений до захисту роботи.

У подальшому це питання розглядається на засіданні кафедри з участю керівника випускної дипломної роботи. Витяг з протоколу засідання кафедри додається до проекту наказу про відрахування студента.

5.2. Відгук на дипломну роботу

Закінчена дипломна робота представляється на розгляд науковому керівникові для написання ним відгуку.

Відгук наукового керівника – це письмовий виклад думки особи, яка здійснює безпосереднє керівництво підготовкою та написанням дипломної роботи щодо актуальності, повноти, завершеності, наукової новизни та практичної цінності роботи, а також щодо особистого внеску студента в розроблення порушених у роботі проблем.

Відгук пишуть на спеціальному бланку (зразок див. у додатку 3).

У відгуку науковий керівник вказує:

- актуальність теми, ступінь наукового і практичного значення результатів;
- відповідність змісту випускної роботи цільовій установці;
- науковий рівень, повноту, якість і новизну теми, що розробляється;
- ступінь самостійності, ініціативи й творчості студента;
- новизну представлених результатів та оригінальність їх отримання;
- послідовність, аргументованість, логічність та грамотність викладу матеріалу;
- уміння працювати з літературою і джерелами;
- уміння проводити розрахунки і аналізувати отримані результати, узагальнювати, робити наукові й практичні висновки;
- області використання дипломної роботи.

У висновку (відгуку) визначається рівень підготовки студента, ступінь відповідності випускної роботи кваліфікаційним вимогам спеціальності (напрямку) і можливість її представлення до захисту.

Відгук наукового керівника, разом із рецензією та іншими документами складаються в конверт, останній наклеюється до внутрішньої сторони твердої обкладинки.

5.3. Рецензування роботи

Після отримання допуску до захисту дипломної роботи на профілюючій кафедрі студент повинен звернутися до зовнішнього рецензента.

Рецензія – довільний аналіз та критична оцінка дипломної роботи. На кожную дипломну роботу надається одна рецензія. Вона містить заголовок дипломної роботи, коротке перерахування основних питань, позитивні і негативні враження, оцінку актуальності, практичної значимості

До рецензування залучаються професори і викладачі географічного відділення кафедр геолого-географічного факультету ОНУ імені І. І. Мечникова, а також інших вищих навчальних закладів і науково-дослідних установ, фахівці організацій та установ сфери послуг в галузі географії. Зовнішню рецензію повинен зробити висококваліфікований фахівець, який має практичний досвід розв'язання проблем, споріднених з темою дослідження.

Не пізніше, ніж **за 2 дні** до захисту рецензент подає рецензію до Екзаменаційної комісії (ЕК). Обсяг рецензії повинен становити 1-2 сторінки.

Рецензія повинна містити об'єктивну оцінку випускної роботи і відображати:

- актуальність теми, повноту і якість виконання роботи;
- наукову, практичну та економічну доцільність, її новизну;
- дослідницькі навички автора, його вміння аналізувати, узагальнювати і робити висновки;
- наявність у роботі особистих пропозицій і рекомендацій, перспективність дослідження;
- достовірність результатів і обґрунтування висновків;
- стиль викладу матеріалу;
- переваги і недоліки дипломної роботи;
- якість оформлення роботи.

В рецензії повинні міститись ґрунтовний аналіз недоопрацювань і недоліків роботи, а також не менше двох зауважень (побажань) по роботі.

Рецензія повинна закінчуватися рекомендованою оцінкою роботи, що рецензується. Приклад оформлення рецензії на дипломну роботу подано у додатку К.

5.4. Захист і критерії оцінювання дипломної роботи

Захист випускних кваліфікаційних робіт проводиться на відкритих засіданнях Екзаменаційної комісії.

Захист дипломних робіт проходить в наступному порядку:

- інформація завідуючого кафедрою про виконання випускником навчального плану;
- доповідь випускника тривалістю до 10 хвилин;
- відповіді на питання членів ЕК і присутніх на захисті;
- оголошення відгуку і рецензії;
- відповіді дипломника на зауваження керівника і рецензента.

Доповідь слід починати зі слів: «Шановний пане голово, шановні члени державної екзаменаційної комісії, панове! Вашій увазі пропоную стислий виклад дипломної роботи, виконаної на тему «.....». Науковий керівник». Завершальне слово: «Доповідь завершено! Дякую за увагу!»

Доповідь структурно складається з трьох частин:

- вступ – 2-3 хвилини (обґрунтування вибору теми, її актуальність, мета, задачі, методика дослідження тощо);
- інформація про виконану роботу – 3-4 хвилини (послідовно за розділами основної частини, – що автором самостійно здійснено, проаналізовано, розраховано тощо);
- повний виклад результатів дослідження, що складають предмет захисту – 3-4 хвилини (висновок).

Рекомендується представити демонстраційні матеріали (креслення, графіки, таблиці, карти, презентація), які покликані ілюструвати перш за все основний зміст виступу, звільняючи доповідача від необхідності характеризувати статистичний матеріал словами. Головне призначення демонстраційного матеріалу – детально і наочно проілюструвати

базові положення роботи. Дуже важливо вчасно посилатись на відповідний матеріал, акцентувати на ньому увагу членів комісії.

Присутні члени ЕК можуть задавати доповідачу запитання з метою визначення його рівня підготовленості, повноти розуміння теми дослідження, ерудиції.

Після оголошення відгуку та рецензії студент повинен дати аргументовані відповіді на їхні зауваження.

Система оцінювання захищених студентами дипломних робіт враховує:

- грамотність представлення і глибину аналізу в роботі матеріалів досліджень студента, спеціальної літератури і фондових джерел, у т.ч. і використання новітніх праць як вітчизняних, так і закордонних фахівців;
- актуальність і перспективність теми дослідження;
- ступінь наукової новизни роботи;
- методику дослідження;
- достовірність і верифікованість висновків;
- логіку викладення матеріалу;
- стиль, грамотність викладення матеріалу.

При визначенні загальної оцінки береться до уваги рівень наукової, теоретичної та практичної підготовки студента. При цьому виходять з того, що він повинен вміти:

- формулювати мету і завдання дослідження;
- складати план дослідження;
- вести бібліографічний пошук із застосуванням сучасних інформаційних технологій;
- використовувати сучасні методи наукового дослідження, модифікувати наявні та пропонувати нові методи, виходячи із завдань конкретного дослідження;
- оформляти результати досліджень відповідно до сучасних вимог.

Результати захисту дипломних робіт визначаються оцінками за національною чотирибальною, стобальною та ECTS системами. Основними критеріями оцінювання рівня якості робіт є наступні:

Відмінно (90-100 балів): робота виконана вчасно, самостійно, забезпечує повне розкриття теми. Вірно визначено предмет, об'єкт дослідження. Мета та завдання чітко окреслені та реалізовані у дослідженні. автор вільно володіє матеріалом обраної теми,

використовує сучасні аналітичні та методологічні інструментарії. Робота містить елементи новизни та характеризується високою якістю і глибиною теоретико-методологічного аналізу, критичного огляду літературних джерел, наявністю наукової проблематики. Узагальнення і висновки базуються на якісно опрацьованій статистичній інформаційній базі, що дозволяє чітко визначити авторську позицію. Представлені рекомендації автора мають практичну цінність. Відгук і рецензія позитивні. Доповідь аргументована, проілюстрована бездоганно оформленими наочними матеріалами, свідчить про формулювання власної думки студента щодо предмету дослідження та є логічною і повною. Відповіді на питання правильні та стислі.

Добре (75-89 балів): робота виконана вчасно, теоретичні узагальнення та висновки аналітичної частини, в основному, правильні. Проте існують несуттєві недоліки у виявленні логічності зв'язку заходів, що пропонуються для вирішення проблем за допомогою проведеного аналізу статистичних та фактичних матеріалів, обґрунтування та розрахунків ефективності запропонованих рішень, що впливає на глибину особистого аналізу студентом фактичної інформації. Застосування сучасного аналітичного інструментарію обмежено. Відгук і рецензія позитивні, але мають окремі зауваження до роботи. Доповідь насичена фактичною інформацією, що відображає відповідні результати проведеного дослідження. Відповіді на питання правильні, але не завжди повні чи конкретні.

Задовільно (60-74 балів): Тема роботи в основному розкрита, але мають місце недоліки змістовного характеру. Теоретико-аналітична частина та пропозиції обґрунтовано непереконливо, відсутні розрахунки, що дозволяють аргументувати зроблені авторські узагальнення та висновки. Є зауваження щодо логічності та послідовності викладеного матеріалу, який носить переважно описовий характер. Робота недбало оформлена. Доповідь прочитана за текстом, студент не володіє окремими питаннями теми, не всі відповіді на запитання правильні і повні. Наочні матеріали не в повній мірі відображають зміст виконаної роботи.

Незадовільно (0-59 балів): відсутня логіка у побудові структури дослідження. В роботі відсутнє розуміння мети, завдань, предмету дослідження. Назви окремих розділів не відповідають їх змісту. Теоретичний аналіз та визначення стану процесів, що є

предметом розгляду, мають компіляційний характер, відсутні посилання на використані джерела. Відсутні самостійність суджень у запропонованих рекомендаціях і пропозиціях. Представлений статистичний матеріал є застарілим. Оформлення роботи має суттєві недоліки. Така дипломна робота повинна бути допрацьована і повторно винесена на захист.

Рішення ЕК про оцінку знань і умінь, виявлених при захисті дипломної роботи, а також про присвоєння здобувачам кваліфікації «магістр» приймається на закритому засіданні комісії відкритим голосуванням більшістю голосів членів комісії, які брали участь у засіданні. За однакової кількості голосів голос Голови ЕК є вирішальним.

Рішення щодо видачі здобувачу диплома з відзнакою приймається ЕК за результатами атестації і з урахуванням усіх наданих до ЕК матеріалів, що засвідчують, що навчальні та наукові (творчі) досягнення студента під час навчання за даним освітньо-кваліфікаційним рівнем відповідають вимогам Положення про диплом з відзнакою Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

За результатами навчання в університеті, участі студента у науково-дослідницькій роботі та захисту роботи ЕК може рекомендувати випускника для вступу до магістратури.

Якщо захист роботи не відповідає вимогам рівня атестації, комісія ухвалює рішення про те, що студент не пройшов атестацію і у протоколі засідання ЕК йому проставляється оцінка «незадовільно» (менше 60 балів). У випадку, якщо студент не з'явився на засідання ЕК для захисту роботи, у протоколі зазначається, що він є не атестованим у зв'язку з неявкою на засідання. Якщо студент не з'явився на засідання ЕК з поважної причини, що підтверджується відповідними документами, йому може бути встановлена інша дата складання захисту дипломної роботи в період роботи ЕК.

Студент, який отримав незадовільну оцінку при захисті дипломної роботи, відраховується з університету. Йому видається академічна довідка встановленого зразка.

У випадках, коли захист роботи визнається незадовільним, ЕК встановлює, чи може студент подати на повторний захист ту саму роботу з доопрацюванням, чи він зобов'язаний опрацювати нову тему, визначену кафедрою, у наступному навчальному році.

Студенти, які не захистили дипломну роботу у зв'язку з неявкою без поважних причин або отриманням незадовільної оцінки, мають право на повторну (з наступного навчального року) атестацію протягом трьох років після відрахування із закладу вищої освіти (у період роботи, згідно затвердженого розкладу роботи ЕК з відповідної спеціальності).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ДСТУ 3008-2015. Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання. – На заміну ДСТУ 3008–95; чинний з 2017–07–01. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 26 с.
2. ДСТУ 3017:2015. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять. – На заміну ДСТУ 3017–95; чинний від 2016-07-01. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. IV, 38с. (Інформація та документація).
3. ДСТУ 3582:2013 Інформація та документація. Бібліографічний опис скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила» (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ) / Нац. стандарт України. [На заміну ДСТУ 3582–97 ; чинний від 2013–08–22]. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с.
4. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання / Нац. стандарт України. [Уведено вперше ; чинний від 2016-07-01]. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с.
5. ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання / Нац. стандарт України. [Чинний від 2007-07-01]. Київ : Держспоживстандарт України, 2007. 47 с.
6. Закон України «Про вищу освіту». Верховна Рада України; Закон від 01.07.2014 No 1556-VII. Документ 1556-18, чинний, поточна редакція — Редакція від 1.01.2017, підстава 1662-19, 1774-19. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1415-19>.
7. Кодекс академічної доброчесності учасників освітнього процесу Одеського національного університету імені І.І.Мечникова [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. – Режим доступу: <https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/documents/acad-dobrochesnost.pdf>
8. Метрологія. Одиниці фізичних величин. Основні одиниці фізичних величин Міжнародної системи одиниць. Основні положення, назви та позначення: ДСТУ

- 3651.0-97. — на заміну ГОСТ 8.417-81; [Чинний від 01-01-99]. К.: Державний комітет стандартизації метрології та сертифікації України, 1999. 27 с.
9. Метрологія. Одиниці фізичних величин. Похідні одиниці фізичних величин Міжнародної системи одиниць та позасистемні одиниці. Основні поняття, назви та позначення: ДСТУ 3651.1-97. — на заміну ГОСТ 8.417-81; [Чинний від 01-01-99]. К.: Державний комітет стандартизації метрології та сертифікації України, 1999. 115 с.
10. Метрологія. Одиниці фізичних величин. Фізичні сталі та характеристичні числа. Основні положення, позначення, назви та значення: ДСТУ 3651.2-97. — на заміну ГОСТ 8.417-81; [Чинний від 01-01-99]. К.: Державний комітет стандартизації метрології та сертифікації України, 1999. 35 с.
11. Положення про диплом з відзнакою Одеського національного університету імені І. І. Мечникова [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/documents/polozennya/polozennya_diplom.pdf.
12. Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату у освітній та науково-дослідній роботі учасників освітнього процесу та науковців Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (редакція 2022 р.). [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. URL: https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/acad_council/polozhennya-antiplagiat-2021.pdf
13. Положення про порядок створення та організацію роботи Екзаменаційної комісії в Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова та відокремленому структурному підрозділі «Фаховий коледж ОНУ імені І. І. Мечникова» (редакція 2022 р.). [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. — Режим доступу: https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/documents/polozennya/dek/exam-komiss_2022.pdf
14. Положення про ректорський контроль рівня знань здобувачів вищої освіти [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. — Режим доступу: https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/documents/polozennya/polozennya_rektorskyi_kontrol_znan_2022.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

*Орієнтовна тематика дипломних робіт**

- Кліматичні умови Північно-Західного Причорномор'я і їх зміни.
- Географічні особливості топонімів межиріччя Дунай-Дністер
- Підвищення рівня Чорного моря як глобальна географічна проблема
- Водноерозійні процеси і проблеми захисту ґрунтів від ерозії
- Акумулятивні форми рельєфу берегової зони Української частини Чорного моря.
- Штучні форми рельєфу берегової зони Української частини Чорного моря
- Буджацькі степи Української Бессарабії: історія освоєння, природа, ґрунтово-земельні ресурси
- Ґрунтово-земельні ресурси Задністров'я Одещини та їх використання
- Просторові плани розвитку громад Одеської області: історія, сучасний стан та майбуття
- Еколого-географічні проблеми Куяльницького лиману та шляхи їх вирішення
- Суспільно-географічна характеристика Закарпатської субрегіональної системи розселення
- Географія зовнішньоекономічних відносин України з країнами ЄС
- Географічні особливості розвитку комплексу охорони здоров'я в Україні
- Суспільно-географічні аспекти формування сімейного стану населення України
- Країни Балтії в сучасних геополітичних та економічних умовах
- Економіко-географічна характеристика Придунайського регіону Одеської області
- Агропромисловий комплекс, особливості діяльності в сучасних умовах господарювання
- Західноукраїнська регіональна система розселення як функція природно-ресурсних можливостей територій
- Демографічна ситуація в країнах Північної Європи

* Тематика дипломних робіт щорічно оновлюється викладачами кафедри

Бланк завдання на дипломну роботу

Форма № Н-9.01

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І.І. МЕЧНИКОВА
(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут/факультет _____

Кафедра _____

Освітньо-кваліфікаційний рівень _____

Напрямок підготовки _____
(шифр і назва)Спеціальність _____
(шифр і назва)**ЗАТВЕРДЖУЮ**
Завідувач кафедри_____

“ ____ ” _____ 20__ року**ЗАВДАННЯ**
НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ_____
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи _____

керівник роботи _____
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи _____

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) _____

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка

Студент _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Примітки:

- Форму призначено для видачі завдання студенту на виконання дипломного проекту (роботи) і контролю за ходом роботи з боку кафедри (циклової комісії) і декана факультету (завідувача відділення).
- Розробляється керівником дипломного проекту (роботи). Видається кафедрою (цикловою комісією).

Бланк Подання Голові Екзаменаційної комісії щодо захисту дипломної роботи

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
(повне найменування вищого навчального закладу)

**ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ**

Направляється студент _____ до захисту дипломної роботи
(прізвище та ініціали)

за спеціальністю _____
(шифр і назва спеціальності)

на тему: _____
(назва теми)

Дипломна робота і рецензія додаються.

Декан факультету _____
(підпис, прізвище та ініціали)

Довідка про успішність

_____ за період навчання на факультеті
(прізвище та ініціали студента)

_____ геолого-географічному _____ з 20 _____ року до 20 _____ року повністю виконав(ла) навчальний план за напрямом підготовки, спеціальністю з таким розподілом оцінок за:
національною шкалою: відмінно _____%, добре _____%, задовільно _____%;
шкалою ECTS: A _____%; B _____%; C _____%; D _____%; E _____%.

Секретар інституту, факультету _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Висновок керівника дипломної роботи

Студент (ка) _____

Керівник роботи _____
(підпис, прізвище та ініціали)

« _____ » _____ 20 ____ року

Висновок кафедри про дипломну роботу

Дипломна робота розглянута на засіданні кафедри.

Студент (ка) _____ допускається до захисту
(прізвище та ініціали)

виконаної ним (нею) роботи в екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри _____
(назва)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

« _____ » _____ 20 ____ року

Зразок оформлення титульного аркуша

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Геолого-географічний факультет

Кафедра фізичної географії, природокористування і геоінформаційних технологій

Дипломна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: «**Кліматичні умови Північно-Західного Причорномор'я і їх зміни**»

«The North-Western Black Sea climatic conditions and their changes»

Виконав: студент денної форми
навчання
спеціальності – 106 Географія

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Керівник: (прізвище та ініціали, наукова ступінь,
посада)

Рецензент: (прізвище та ініціали, наукова ступінь,
посада)

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ ___ від *. *. 202* р.

Завідувач кафедри

_____ прізвище та ініціали
(підпис)

Захищено на засіданні ЕК № _____

протокол № _____ від *. *. 202* р.

Оцінка _____ / _____ / _____

(за національною шкалою, за шкалою ECTS,
бали)

Голова ЕК _____ прізвище та ініціали
(підпис)

Зразок оформлення змісту магістерської кваліфікаційної роботи

ЗМІСТ

СКРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ (за наявності)..	стор.
ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. НАЗВА РОЗДІЛУ	
1.1 Назва підрозділу	
1.2 Назва підрозділу	
1.2.1 Назва пункту	
1.2.2 Назва пункту	
1.3 Назва підрозділу	
1.4 Назва підрозділу	
РОЗДІЛ 2. НАЗВА РОЗДІЛУ	
2.2 Назва підрозділу	
2.2.1 Назва пункту	
2.2.2 Назва пункту	
2.3 Назва підрозділу	
2.4 Назва підрозділу	
2.5 Назва підрозділу	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ (за наявності)	

*Зразок оформлення розділів та підрозділів роботи***РОЗДІЛ 2****АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ****2.1. Відпочинок на селі як туристичний продукт**

Багато країн використовують своє культурне надбання для розвитку на популяризації сільського зеленого туризму. Такої тенденції стала кризова ситуація у сільському господарстві. Щоб якось вижити французькі та англійські фермери у середині минулого століття почали запрошувати до себе на відпочинок усіх бажаючих.

2.2. Маркетингова та рекламна політика у сільському туризмі

У світовій практиці агротуризм з 1972 року відокремлюється у самостійну галузь. Раніше він був складовою частиною агроєкономіки та здебільшого визначав зайнятість міського населення та формував деяку частину прибутку господарств.

2.3. Ринок сільського туризму

У всьому світі туризм є високодохідною галуззю. Він займає III місце після торгівлі нафтою та зброєю в економічно розвинутих країнах [15, с. 82]. Неможна не звернути уваги на феномен Туреччини, яка з відсталого аграрної країни всього за 30 років перетворилася на високорозвинену туристичну державу...

2.3.1. Ринок сільського туризму в Україні. Українське село має надзвичайно багату історико-архітектурну спадщину...

2.3.2. Ринок сільського туризму в Європі. Європейський досвід засвідчує...

Зразок оформлення бібліографічного опису у списку використаних джерел**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

з (згідно з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015
«Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дичківська О. О. Інноваційний менеджмент : конспект лекцій. Київ : ДІА, 2018. 82 с. 2. Бондаренко В. Г. Історія України. Львів, 2017. 153 с. 3. Лазор О. Я. Державне управління у сфері реалізації екологічної політики в Україні: організаційно-правові засади : монографія. Львів : Ліга-Прес, 2003. 542 с. 4. Ваш О. М. Етика : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2018. 104 с. 5. Гурманова Л. І. Релігієзнавство : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. та допов. Київ : ЦУЛ, 2017. 193 с.
Два автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Мартиненко З. Е., Макар І. В. Управління підприємством: теоретико-методичні засади : монографія. Харків : Щедра садиба плюс, 2017. 296 с. 2. Палеха В. І., Карпова П. В. Менеджмент організацій : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 120 с. 3. Білоус С. І., Корнійчук В. П. Філософія освіти : навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2016. 176 с. 4. Мороз І. С., Василенко Н. Ю. Маркетинг : конспект лекцій. Київ : Молодь, 2016. 102 с. 5. Вердіна С. А., Волков А. А. Контролінг : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 131 с. 6. Вердіна С. А., Волков А. А. Контролінг : навч. посіб. Вид. 3-тє., переробл. та допов. Херсон, 2017. 212 с.
Три автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Тарнавська Г. Я., Марценюк Н. С., Герасимова Т. М. Фінанси : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2017. 412 с. 2. Пустовенко В. В., Максименко І. Л., Яким А.С. Безпека життєдіяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2017. 348 с.
Чотири автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Інновації : навч. посіб. / Гуревич Д. Т., Чекан О. С., Грибан О. М., Макарова В. В. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 389 с. 2. Вища математика : конспект лекцій / Ткачук Т.С. та ін. Київ, 2015. 82 с.
П'ять і більше авторів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Операційний менеджмент : підручник / С. М. Поплавська та ін. Київ : ЦУЛ, 2011. 267 с. 2. Охорона праці : навч. посіб. / О. І. Подольська та ін. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2017. 264 с. 3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : станом на 10 жовт. 2017 р. / К. І. Мягченко та ін. ; за заг. ред. І. М. Ливанова. Київ : ЦУЛ, 2017. 428 с.

Автор(и) та редактор(и)/упорядники	<ol style="list-style-type: none"> 1. Веретенко В. В. Міжнародний маркетинг : монографія / за заг. наук. ред. В. М. Марценюка. Київ, 2015. 374 с. 2. Бутенко М. П., Качур В. П., Петренко С. В. Психологія : навч. посіб. / за ред. М. П. Дутко. Київ : ЦУЛ, 2017. 332 с.
Без автора	<ol style="list-style-type: none"> 1. 30 років історичному факультету: історія та сьогодення (1986-2016) : ювіл. вип. / під заг. ред. В. В. Черепані. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 340 с. 2. Етнографія : конспект лекцій / за заг. ред. В. І. Гарапка; уклад. А. І. Гарапка. Київ : ЦУЛ, 2018. 320 с. 3. Міжнародні відносини : монографія / за ред. М. А. Березовського. Київ : ЦУЛ, 2016. 162 с. 4. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / за ред.: П. О. Бедрія, О. О. Петренка. Одеса : ОНУ, 2015. 306 с. 5. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / за заг. ред. Т. А. Тарнавського. Київ : ЦУЛ, 2016. 186 с. 6. Підготовка фахівців у ВНЗ в умовах реформування вищої освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Мукачево, 4-5 жовт. 2018 р. Мукачево : МДУ, 2018. 226 с. 7. Освіта в Україні: виклики модернізації : зб. наук. пр. / редкол.: П. М. Марценюк (відп. ред.) та ін. Київ : Ін-т всесвітньої історії НАН України, 2017. 319 с. 8. Товарознавство / упоряд. В. Олексик. Київ, 2014. 804 с.
Багатотомні видання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Енциклопедія рослин / редкол.: І. М. Деркач та ін. Київ : ЦУЛ, 2016. Т. 8. 812 с. 2. Безруков В. Д. Поэзия : в 2 т. / ред. изд.: Л. Г. Мороз, А. Г. Мягченко; авт. вступ. ст. А. В. Сипина. Киев ; Мелитополь : НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2016. Т. 2. 206 с. 3. Новицкий О. М. Сочинения : в 4 т. / ред. изд.: Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. Н. Г. Мозговая. Киев ; Мелитополь: НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2017. Т. 1. 382 с. 4. Бюджетна система України: історія, стан та перспективи : у 3 т. / Акад. прав. наук України. Львів : Право, 2012. Т. 2 : Бюджетний менеджмент / заг. ред. Ю. П. Бубряка. 476 с. 5. Кучеренко Н. П. Казначейська справа : в 6 т. Київ : Право, 2016. Т. 3 : Контроль у системі Державного казначейства. 432 с. 6. Дендрофлора України. В 12 т. Т. 2. Дикорослі та культивовані дерева і кущі. Вип. 1. Покритонасінні / Л.І. Перхоменко. Київ : Наукова думка, 2012. 200 с.
Автореферати дисертацій	<ol style="list-style-type: none"> 1. Петров О. Г. Музикотерапія : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 12.00.06. Київ, 2009. 40 с.
Дисертації	<ol style="list-style-type: none"> 1. Петрук Л. А. Дослідження статичного деформування складених тіл : дис. ... канд. фіз.-мат. наук : 01.02.04. Львів, 2004. 140 с. 2. Винниченко О. М. Контроль соціально-економічного розвитку промислових підприємств : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Київ, 2018. 344 с.

<p>Законодавчі та нормативні документи</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2015. 98 с. 2. Конституція України : станом на 1 жовтня 2017 р. / Верховна Рада України. Київ : Право, 2017. 93 с. 3. Про вищу освіту : Закон України від 05.09.2016 р. № 2145-VIII. <i>Голос України</i>. 2016. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22. 4. Податковий кодекс України : Закон України від 19.05.2011 р. № 3393 VI. <i>Відомості Верховної Ради України</i>. 2011. № 48-49. Ст. 536. 5. Про освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2018. URL:http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 15.11.2018). 6. Питання соціального забезпечення : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2017 р. № 1060. <i>Офіційний вісник України</i>. 2018. № 5. С. 430–443. 7. Про інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2019-2020 роки : Указ Президента України від 21.02.2018 р. № 43/2018. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2018. 23 лют. (№ 35). С. 10. 8. Про затвердження Вимог до оформлення кандидатської дисертації : наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2018 р. № 50. <i>Офіційний вісник України</i>. 2018. № 25. С. 139–141. 9. Інструкція щодо порядку оформлення і ведення особових справ отримувачів усіх видів соціальної допомоги : затв. наказом М-ва. праці та соц. політики від 19.09.2006 р. № 156. <i>Баланс-бюджет</i>. 2006. 19 верес. (№ 18). С. 15–16.
<p>Архівні документи</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Лист Голови Спілки «Первоцвіт» Г. Ф. Петренка на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Поповича щодо реєстрації Статуту Спілки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. <i>ЦДАГО України</i> (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71.
<p>Патенти</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зернозбиральний комбайн: пат. 25742 Україна: МПК6 C09K11/00, G01T1/28, G21H3/00. № 200701472; заявл. 12.02.07; опубл. 27.08.07, Бюл. №13.4с. 2. Спосіб лікування гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. № 2004042416; заявл. 01.04.2004; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.
<p>Препринти</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Марченко М. І., Кополович А. Д., Яким Б. М. Про точність визначення радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1). 2. Федорченко Б. А., Смотрич В. Н. Радиационное повреждение материалов нейтронами источника ННЦ ХФТИ / ANL USA с подкритической сборкой, управляемой ускорителем электронов. Харьков : ННЦ ХФТИ, 2006. 19 с.: ил., табл. (Препринт. НАН Украины, Нац. науч. центр «Харьк. физ.-техн. ин-т»; ХФТИ2006-4).
<p>Стандарти</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація). 2. ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04-01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. 181 с.

Каталоги	<p>1. Прокопенко И. П. Каталог растений для работ по экодизайну / Донец. Ботан. сад НАН Украины. Донецк : Лебедь, 2005. 228 с.</p> <p>2. Исторична спадщина України : кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Петров, О. В. Олійник. Харків, 2000. 64 с.</p> <p>3. Пам'ятки історії та мистецтва Закарпатської області : кат.-довід. / авт.-упоряд.: М. Петрик та ін.; Упр. культури Закарпат. облдержадмін., Закарпат. іст. музей. Ужгород, 2003. 160 с.</p>
Бібліографічні покажчики	<p>1. Боротьба з злочинністю: нагальна проблема сучасності : бібліогр. покажч. Вип. 3 / уклад.: О. В. Куріпта, відп. за вип. Н. М. Щур; Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2017. 60 с.</p> <p>2. Іван Марченко : біобібліогр. покажч. / уклад. В. Петрик. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 356 с. (Українська біобібліографія ; ч. 9).</p>
<p>Аналітичний бібліографічний запис Складова частина видання (глави, розділу, статті) розділовий знак «дві навскісні риски» («//») можна замінювати крапкою, а відомості про документ (його назву), виділяти шрифтом (наприклад, <i>курсивом</i>)</p>	
Частина видання: книги	<p>1. Петренко М. А. Международное право и роль Конституционного Суда Украины // Максим Петренко: право як буття вченого : зб. наук. пр. до 60-річчя проф. М. А. Петренко / упоряд. та відп. ред. Ю. О. Волошин. К., 2009. С. 477–493.</p> <p>2. Якса А. П. Економічна політика держави. <i>Двадцять п'ять років з економічним правом</i> : вибрані праці. Харків, 2017. С. 205–212.</p> <p>3. Корнійчук Т. О. Методи активізації навчально-пізнавальної діяльності. <i>Педагогіка</i> : навч. посіб. / за заг. ред. Т. О. Корнійчука. Київ, 2017. С. 195–197.</p>
Частина видання матеріалів конференцій (тези доповіді)	<p>1. Лалак Н. В. Шляхи підвищення мотивації молодших школярів до навчання // Анотовані результати науково-дослідної роботи інституту педагогіки за 2011 рік : збірник тез повідомлень. Київ, 2012. С.202–203.</p> <p>2. Максименко Д. В. Методи оперативної діагностики виробничої діяльності підприємства // Зростання ролі бухгалтерського обліку в сучасній економіці : збірник тез та доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 21 лютого 2013 р.) / відпов. за випуск Мельничук Б.В. Київ, 2013. С.331–335.</p> <p>3. Цехмістров І. І., Перець І.П. Про бюджет. <i>Дослідження проблем в Україні очима молодих вчених</i> : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 3-4 берез. 2016 р. Запоріжжя, 2016. С. 50–53.</p>
Частина довідкового видання	<p>1. Павлик І. М. Право інтелектуальної власності. Великий енциклопедичний юридичний словник / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2007. С. 683.</p> <p>2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Основи педагогіки освіти : словник термінів / за ред.: Т. О. Дмитрука, В. К. Колпакова. Київ, 2014. С. 54–</p>

	55.
Частина видання: продовжаного видання	<p>1. Куцінко Т. О. Адміністративне законодавство України: реалії та перспективи формулювання // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. Запоріжжя, 2017. № 1. С. 36–46.</p> <p>2. Безруков С. А., Хмельов А. А. Дослідження циліндричних оболонок. Вісник Запорізького національного університету. Фізико-математичні науки. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 153–159.</p> <p>3. Хорошилова С. А., Малафійк Л. О., Хмельов А. А. Моделювання складеної конструкції за допомогою матриць типу Гріна. Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій. Дніпропетровськ, 2012. Вип. 19. С. 212–218.</p>
Частина видання: періодичного видання (журналу, газети)	<p>1. Кучеренко О. О. Конституційні права людини і громадянина // Часопис Київського університету права. 2007. № 4. С. 88–92.</p> <p>2. Коваль Л., Коваль П. Переваги дистанційної роботи. Урядовий кур'єр. 2017. 1 листоп. (№ 205). С. 5.</p> <p>3. Bletska D. I., Glukhov K. E., Frolova V. V. Electronic structure of 2H-SnSe₂. Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics. 2017. Vol. 18, No 2. P. 109–118.</p>
Електронні ресурси	<p>1. Україна очима дітей : фотовиставка. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/photogallery/gallery?galleryId=15725757& (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>2. Хміль А. А. Функції державної служби за законодавством України // Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 5. С. 115–118. URL: http://lsey.org.ua/5_2017/32.pdf.</p> <p>3. Хміль І. О. Шляхи подолання правового нігілізму в Україні. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. Запоріжжя, 2016. № 3. – С. 20–27. – URL:http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/juridichni/VestUr2015v3/5.pdf. (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>4. Куцкір Я. С., Махно Б. А., Борислав С. Г. Трансформація науково-педагогічної системи України протягом 90-х років ХХ століття: період переходу до ринку. Наука та інновації. 2016. Т. 12, № 6. С. 6–14. DOI:https://doi.org/10.15407/scin12.06.006.</p>

Відгук наукового керівника на дипломну роботу**ВІДГУК**

на дипломну роботу _____ студента/ки/ геолого-географічного факультету спеціальності _____, _____ форми навчання

на тему: _____

Висновок про досягнення мети і виконання завдань, що були поставлені:

Основні досягнення, особистий внесок автора*:

Якості що були продемонстровані автором роботи під час її виконання:

Ознаки роботи:

А) із застосуванням ЕОМ (пакетний і/або діалоговий режим)

Б) по замовленню підприємства (назва, відомча приналежність)

В) рекомендація до впровадження (назва організації, підприємства)*

Г) рівень роботи (міжвузівська, міжкафедральна, кафедральна)

Напрямок роботи:

А) науково-дослідницька

Б) з проектуванням КТР

В) по раціональному природокористуванню, збереженню та охороні

Г) з досвіду роботи в системі освіти

Наявність публікацій, доповідей на конференціях тощо* (назва публікації та видання; назва доповіді та конференції тощо):

Рекомендація до захисту:

(ступінь готовності роботи, допуск до захисту)

Науковий керівник

(посада, вчена ступінь та наукове звання, П.І.Б.)

Дата

Підпис

* при значній кількості – додаються на окремому аркуші

Рецензія на дипломну роботу

РЕЦЕНЗІЯ

на дипломну _____ роботу студента/ки/ геолого-географічного факультету спеціальності _____, _____ форми навчання на тему:

Обсяг і структура роботи:

Загальний обсяг __ стор./д.а./; __ таблиць, __ рисунків, __ посилань на літературні, інформаційні та фондові джерела. Графічних /демонстраційних/ додатків __.

Структура _____

Висновок про зміст роботи (актуальність і новизна, ступінь розкриття змісту мети і завдань, збалансованість загальної та спеціальної частин, обґрунтованість та інформативність висновків):

Висновок щодо якості оформлення роботи, відповідності вимогам:

Основні досягнення автора*:

Основні зауваження рецензента*:

Ознаки роботи:

А) із застосуванням ЕОМ (пакетний і/або діалоговий режим)

Б) по замовленню підприємства (назва, відомча приналежність)

В) рекомендація до впровадження (назва організації, підприємства)*

Г) рівень роботи (міжвузівська, міжкафедральна, кафедральна)

Напрямок роботи:

А) науково-дослідницька

Б) з проектуванням КТР

В) по раціональному природокористуванню, збереженню та охороні

Г) з досвіду роботи в системі освіти

Оцінка роботи:

(відмінно, добре, задовільно, незадовільно)

Рецензент _____

(посада, вчені ступінь та звання, П.І.Б.)

Дата _____ Підпис _____

* при значній кількості – додаються на окремому аркуші

Типова структура науково-дослідницької роботи з географії

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ РОЗДІЛ

1.1. Сутність основних понять, категорій предмету дослідження, його класифікаційні характеристики.

1.2. Методи аналізу діяльності й розвитку, науково-методичні підходи щодо вивчення (оцінки) предмету дослідження.

1.3. Сучасні закордонні та вітчизняні особливості та тенденції розвитку предмету дослідження.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНИЙ РОЗДІЛ

2.1. Економіко-статистичний аналіз сучасного стану, оцінка рівня розвитку, економічної ефективності об'єкта дослідження.

2.2. Аналіз недоліків та ключових проблем функціонування і розвитку об'єкта дослідження.

2.3. Аналіз (оцінка) існуючих організаційних рішень, планів та проектів з проблем розвитку об'єкта дослідження.

РОЗДІЛ 3. ПРОЕКТНО-РЕКОМЕНДАЦІЙНИЙ РОЗДІЛ

3.1. Розробка методичних рекомендацій щодо удосконалення, стратегії та перспектив розвитку об'єкта дослідження.

3.2. Розрахунково-кількісне обґрунтування наданих рекомендацій.

3.3. Розрахунок економічного і соціального ефекту від впровадження наданих рекомендацій.

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

Пам'ятка науковому керівникові

Науковий керівник курсової або дипломної роботи призначається кафедрою. Керівництво курсовою або дипломною роботою як формами самостійної роботи здобувачів вищої освіти здійснюється передусім під час спеціальних консультацій у визначені дні. Науковий керівник допомагає визначитися з темою роботи, яка має бути сформульована у вигляді наукової проблеми і відповідати (бажано) напрямку або дослідницьким темам, що розробляються на відповідних кафедрах. Тема магістерської дипломної роботи ні в якому разі не має співпадати з темою бакалаврської дипломної роботи. Науковий керівник допомагає здобувачу визначитися з дослідницькими завданнями, методологією та методикою наукового дослідження, дає рекомендації з питань накопичення джерельної бази та її аналізу, стосовно розгляду та структурування історії дослідження обраної проблеми. Науковий керівник має орієнтувати студента на отримання висновків, які мають наукову новизну, заохочувати його до підготовки наукових публікацій за темою курсової або дипломної роботи, а також до апробації свого дослідження на студентських наукових конференціях та в наукових гуртках чи лабораторіях.

Для забезпечення послідовності у роботі здобувача вищої освіти над дипломною роботою науковий керівник разом з ним має скласти календарний план у вигляді спеціальних Завдань (форма додається). Науковий керівник має проводити постійний моніторинг стану роботи студента над своїми курсовими та дипломними, допомагати вирішувати виникаючі при цьому проблеми наукового характеру, має звертати увагу на необхідність використання та постійного вдосконалення академічного стилю викладу, на обов'язковість вичитування роботи перед поданням остаточного варіанту на предмет граматичних, орфографічних тощо помилок. Також науковий керівник має всіляко сприяти правильному оформленню роботи відповідно вимогам до курсових та дипломних робіт, звертати увагу на якість

оформлення бібліографічного списку, частоту посилань на літературу та джерела у тексті, на відповідність кількості сторінок роботи існуючим вимогам.

Готові тексти курсових та дипломних робіт мають бути подані у надрукованому вигляді, а тексти дипломних робіт продубльовані з точною відповідністю паперовому варіанту в електронному варіанті.

Науковий керівник дипломної роботи має, по отриманні готового тексту, написати об'єктивний відзив, у якому вказати на позитивні сторони роботи, висловити свої зауваження, рекомендувати (або не рекомендувати) роботу до захисту.

Науковий керівник має особливу увагу приділяти вихованню у здобувачів вищої освіти принципів доброчесності, проводити відповідну просвітницьку та роз'яснювальну роботу, знайомити з необхідними офіційними документами, прийнятими в Університеті, зокрема, з «Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату у освітній та науково-дослідній роботі учасників освітнього процесу та науковців». Робота з ознаками плагіату не може бути прийнята з боку наукового керівника до розгляду і має бути повернена випускнику на доопрацювання.

Науковий керівник має підготувати здобувача до виступу під час захисту своєї курсової або дипломної роботи та бути присутнім на захисті.

Обов'язковим є виступ наукового керівника на захисті дипломної роботи перед Екзаменаційною комісією. Якщо за об'єктивних обставин науковий керівник дипломної роботи не має змоги бути присутнім на захисті, він має заздалегідь попередити про це голову Екзаменаційної комісії. Голова, зі свого боку, приймає необхідне рішення з метою забезпечення оприлюднення змісту відзиву наукового керівника. Під час виступу науковому керівнику слід уникати спроб взяти на себе обов'язок відповіді на наявні у рецензії чи висловлені членами Екзаменаційної комісії зауваження.

Пам'ятка рецензентові

Рецензент має дати об'єктивну характеристику роботі, з вказівками на її позитивні якості та недоліки. Виступ рецензента під час процедури захисту є обов'язковим. Тому він повинен з'являтися на засідання Екзаменаційної комісії заздалегідь. У разі об'єктивних обставин, що перешкоджають цьому, необхідно поставити до відома голову Екзаменаційної комісії як мінімум до початку роботи засідання того дня, в який має захищатись рецензована робота. За дорученням голови один з членів комісії або завідувач відповідної кафедри має зачитати рецензію. Рецензія має бути надрукована.

Від ретельності рецензії, аргументованості і повноти висновків рецензента значною мірою залежить оцінка випускної роботи Екзаменаційною комісією. Критичний підхід до випускної роботи – одна з необхідних ознак повноцінної рецензії, обов'язкова умова конструктивної дискусії під час захисту. Оцінка обґрунтованості наукових положень випускної роботи, їхньої достовірності й новизни повинна при цьому бути об'єктивною та відбивати як позитивні, так і негативні сторони праці, зокрема рецензент має наголосити на ключових проблемах, звернути увагу на висновки й твердження, що викликають сумніви й можуть слугувати підґрунтям дискусії під час захисту. У відзиві рецензент повинен оцінити зміст роботи, її завершеність у цілому й викласти зауваження щодо її змістової частини, рівня вирішення завдань, досягнення мети та оформлення.

Під час виступу на захисті випускної роботи рецензент викладає повністю зміст своєї рецензії, в якій проводиться аналіз всіх структурних частин роботи, підходи здобувача вищої освіти до проведення дослідження, здійснений в роботі аналіз джерел та історіографії, досягнуті результати тощо.

Після цього рецензент публічно оголошує власну оцінку.

